

СТЕНОГРАМА

засідання Комітету Верховної Ради України
з питань гуманітарної та інформаційної політики

22 серпня 2025 року

ПОТУРАЄВ М.Р. Добрий день, шановні колеги! Сподіваюся, що мене чути добре. Бачу Софію Романівну, бачу інших колег. Колеги, вітаю.

Пані міністерко, вітаємо вас щиро, дуже жалкуємо, що ви не змогли приєднатися через державні справи і державні обов'язки, але точно наступного разу я вам як голова комітету, ваш колега, можу сказати, що нам треба обов'язково побувати тут розширеним десантом: і керівництво міністерства, і комітет. Це точно буде цього вартувати. І безперечно, я думаю якраз, що відповідно до рішень нашого комітету, які ми будемо приймати за підсумками нашого засідання, нам треба буде приїхати ще раз на Хмельниччину, в Кам'янець-Подільський зокрема, і подивитися, чи є якісь уже практичні результати тих рішень, які, я сподіваюся, наш комітет прийме за підсумками нашої поїздки сюди.

Ірино Мирославівно, вітаю вас. Колеги, дякую всім, хто приєднався. Я бачу, що кворум у нас є. І відповідно дозвольте вважати засідання Комітету з питань гуманітарної та інформаційної політики в Кам'янець-Подільському на Хмельниччині відкритим.

Колеги, по-перше, я дуже дякую співорганізаторам нашого виїзного засідання. Дійсно, програма була у нас і досі залишається дуже насиченою. То я, чесно скажу, під великими враженнями знаходжуся і можу ще раз наголосити на тому, сьогодні вже на одній із таких проміжних робочих нарад ми про це говорили, що ми вже бачимо дуже конкретні і практичні такі напрямки для нашої роботи і дуже конкретні можливі рішення, які ми напрацюємо разом з нашим секретаріатом і будемо приймати. Чого ж мають, на мій погляд, ці рішення стосуватись. Ну перше, це, очевидно, вирішення

невеликого кола, тому що я не є прихильником і колеги мої всі, народні депутати України в нашому комітеті, ніколи не були і не є прихильниками загальних політичних декларацій. Ми точно завжди фокусуємось на конкретних речах, які ми можемо допомогти зробити, або вирішити конкретні проблеми, то вже за спілкування з керівництвом Кам'янця-Подільського, очільниками місцевого самоврядування знаємо про декілька конкретних абсолютно проблем, які треба вирішувати, на мій погляд. Поки що, звичайно, це не є рішення комітету, але скажу, що сидимо з колегами і бачу, що більшість членів комітету, якщо не всі, хто тут зараз перебуває, поділяють цю точку зору. Вирішувати ці проблеми треба через надання більших можливостей місцевому самоврядуванню, яке має для цього ресурси, яке має для цього можливості і залучення інвесторів, витрачання і власних місцевих коштів. І це один із напрямків по місту Кам'янець-Подільський.

Друге, стосовно унікальної, на мій погляд, зони Бакоти. Там звичайно потрібні рішення як на рівні Міністерства культури, так і Міністерства економіки, і Кабінету Міністрів в цілому, і Верховної Ради України безперечно, які би дозволили максимально вивільнити можливості в першу чергу і мешканців, і місцевих інвесторів, і українських інвесторів, які безперечно зацікавлені, і вже є приклади реалізації успішних інвестиційних проектів в тому районі. І що від нас як від влади законодавчої і виконавчої безперечно потрібно? Це зняття зайвих бюрократичних перепон, для того щоб максимально ініціативи і громадських організацій, а ми бачили сьогодні успішний приклад – Бакота Хаб, і ініціативи приватного бізнесу, щоб вони з максимальною легкістю і ефективністю могли б реалізуватися.

Ось, колеги, власне я про це хотів би сказати на початку. Тобто, чесно, не люблю лити багато води. Бачимо вже нариси конкретних рішень. Підсумуємо все, що ми тут побачили. Отримаємо відповідні документи від місцевого самоврядування і керівників міста Кам'янець-Подільський, і

керівників інших об'єднаних територіальних громад, все це підсумуємо, все це викладемо в дуже конкретний спосіб і на найближчому засіданні нашого комітету проголосуємо і направимо відповідно до Кабінету Міністрів і до певних міністерств.

Ось так, це вступна частина. Сподіваюсь, що я був максимально прагматичним і конкретним. Не хочу знову-таки, знаєте, відкладати це на останні хвилини. Я хотів би завершити свою частину вступну теж з конкретних дій, а саме вручити декілька подяк від нашого комітету, від Комітету Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики.

Отже, хотілося би нагородити подякою нашого комітету... І ми зараз, до речі, прийняли за ініціативою Голови Верховної Ради Руслана Олексійовича Стефанчука постанову, яка значно розширює номенклатуру нагород Верховної Ради, і там такі цікаві нагороди з'являються. Тому наступного разу, я сподіваюся, що ми вже до вас приїдемо з новими нагородами і відзнаками, а поки з тим, що має комітет.

Тому хотілося б нагородити міського голову Кам'янець-Подільського пана Михайла Посітко.

Я хочу сказати чесно, це, звичайно, моя провина, був у Кам'янці я двічі, обидва рази проїздом, один раз взагалі не зупинявся, один раз зупинився хоч трошки оглянути. Сьогодні зранку я просто, чесно, це така любов не з першого, можна сказати, з третього погляду, але, знаєте, ну точно це місто, в якому хочеться провести не декілька годин, а щонайменше декілька діб. Тому що тут так от ходити і досліджувати, наповнюватися духом українським, не лише історичним, старовинним, а й відчуваючи, наскільки ініціатива сучасна українська надає нового життя нашим унікальним історичним перлинам. Так що дякую вам за ваші зусилля.

Колеги, хотілося б нагородити також заступника міського голови Кам'янець-Подільського Дмитра Назаренка.

Саме пан Дмитро сьогодні зранку нас провів таким маршрутом, що от у мене з'явилися такі відчуття. Дякую вам.

Хотілося би також нагородити голову Староушицької об'єднаної територіальної громади пана Анатолія Тимчука.

Дякую вам дуже. Ну я вже сказав про цей Бакотський ареал. Тут, я думаю, що додавати ще слова – тільки псувати описання моїх перших вражень.

Також, звичайно, хочеться і треба нагородити директорку Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника Олександрю Свиридюк. Пані Олександра, ви нас сьогодні весь день супроводжували. Дякую вам за те, що ви витратили на нас багато часу. Ну і ефект вашої роботи, я думаю, всі почули. Дякуємо дуже.

І оскільки місто Кам'янець-Подільський воно аж має два серйозних заповідники, то, звичайно, і хочеться, і треба нагородити генерального директора Національного історико-архітектурного заповідника "Кам'янець" пана Василя Фенцура. Пане Василю! Дякуємо вам за вашу працю. Теж пан Василь з нами зранку сьогодні був і дійсно це, ви знаєте, як кажуть, ви створили наш день. Дякуємо вам. Дякуємо.

Ну і зараз, звичайно, хочу передати слово міському голові Кам'янець-Подільського. Будь ласка, пане мер.

ПОСІТКО М.В. Вітаю, друзі. Слава Україні! Ну, мені приємно чути такі теплі слова. Місто дійсно столиця Української народної республіки, де в свій час формувалась українська державність. Під час *(не чути)* одне з таких міст визначних, а сьогодні це місто, яке гостинно приймає гостей, воїнів наших, які мають можливість приїхати до нас, трішечки підзарядитися отою позитивною енергетикою. Відчуваю, що ви це зробили і ви цією енергетикою поділіться зі своїми рідними, близькими, розкажете про кам'яниці. Ми дійсно досягнемо своєї мети – мільйонного туриста з енним чеком, який буде

приїжджати в наше місто і будуть насолоджуватися, і це стане не тільки перлиною України, а і перлиною світу. Ми до цього рухаємося і я впевнений, що спільними зусиллями ми цього досягнемо.

Але звичайно, що і проблем у нас також багато, місцевого самоврядування. Особливо актуальні питання пов'язані з воєнним часом, недофінансуванням, і багато-багато інших речей, я це прекрасно розумію, ви це прекрасно розумієте. Але при тому все одно у нас є близько ста пам'яток культури національного значення, звичайно, які потребують уваги, і я думаю, що навіть якщо на рівні, скажімо так, дерегулювання ці питання будуть вирішуватися, ті, які ми підніmemo, ті, з якими ми будемо звертатися, я думаю, що це значно покращить інвестиційний клімат, тому що ми маємо реальну серйозну зацікавленість інвесторів. Але є ряд проблем, які потрібно вирішувати на державному рівні.

Тому я думаю, що сьогоднішнє засідання, мені дуже приємно, що такі засідання відбуваються і вже не вперше, і дякую Ігорю Петровичу, народному депутату України, за те, що він ініціює, за те, що він запрошує, привертає увагу до Кам'янця-Подільського, я знаю, що він на кожному публічному заході завжди говорить про Кам'янець-Подільський, є лобістом нашого міста, я щиро вдячний за це. Я думаю, що результатом сьогоднішнього засідання будуть також якісні напрацювання і будемо бачити їх вже практичне втілення.

Тому дякую всім за те, що завітали до нашого міста.

ПОТУРАЄВ М.Р. Дякую, пане Михайле.

Я, до речі, хочу сказати про одне із своїх вражень. Знаючи бізнесову складову достатньо багатьох інвестиційних проектів у інших містах, я вражений тим, як ви, очевидно разом з нашими колегами народними депутатами від Хмельниччини, вмієте зацікавити інвесторів відновлювати історичну спадщину саме в тому вигляді, в якому вона існувала колись, тому

що є комерційна складова і звичайно, що коли люди вкладають *(нерозбірливо)* трошки більше, може навіть воно було і схоже *(нерозбірливо)* було більше інформаційних можливостей, тут у вас відновлюється саме так, як воно було.

Я прекрасно розумію, що, можливо, окупність таких проектів, вона значно довша. І я вважаю, що ваш досвід має бути вивчений на рівні Кабінету Міністрів і, можливо, певні ваші спільні з нашими колегами і знахідки, і формули роботи з інвесторами мають бути масштабовані і для інших таких от унікальних історичних центрів України.

Тому із задоволенням передаю слово нашому колезі і другу нашому близькому Ігорю Марчуку, який є головою підкомітету з питань взаємодії держави і бізнесу та інвестицій Комітету Верховної Ради України з питань економічного розвитку. Він виступить з презентацією основних положень Закону України "Про публічно-приватне партнерство". Хочу сказати, що, на мій погляд, Ігор Петрович зробив, попри те, що про нас кажуть, ми немало зробили за ці роки, але той закон головний, який зміг провести через залу Ігор Марчук, ну це насправді велике досягнення. Я коли побачив такі результати на табло, я подумав, що я не вірив колись, що взагалі ми побачимо цей закон вже проголосований Верховною Радою. Тому дякую тобі дуже. І, звичайно, тобі слово.

МАРЧУК І.П. Я, з вашого дозволу, встану. Мені так буде зручно.

Дуже дякую, Микито Руслановичу. Не дивлячись на те, що декілька бакотських ос на вас все ж таки сьогодні напали, ви в такому бодрому дусі знаходитеся, задаєте стандарт енергії.

Дивіться, я перед тим, як перейду до презентації, хотів би декілька слів сказати про наше спільне комунальне підприємство "Пониззя", адже сьогодні присутні, я рахую, найпрогресивніші голови нашого регіону, з якими я маю честь співпрацювати і з якими я маю честь творити майбутнє вже нашого

міжрегіонального співробітництва, адже у нашому спільному підприємстві є два регіони, це наша Хмельниччина і Чернівеччина. Тому дуже попрошу привітати оплесками мера міста Хотин Андрія Дранчука, Юрія Васильовича, це голова Китайгородської громади, Анатолія Сергійовича, ви вже знаєте, ну і Михайла Володимировича теж. От разом ми збираємось все те, про що я сьогодні розкажу, втілювати в життя. Ну звісно з вашою допомогою.

Закон "Про публічно-приватне партнерство". Дивіться, це закон на 242-х сторінках, дуже великий документ, над яким розпочали роботу. До речі, якщо можна, хотів би відмітити свою колегу Галину Янченко, вона по суті заклала фундамент реформи, ще це було в 22-му році. Далі ми оці 3 роки працювали спільно, змінили звісно майже весь законопроект ну і зробили, на мій погляд, реально працюючий інструмент, завдяки якому ми надаємо можливість державі, надаємо можливість громадам залучати приватний капітал в публічній сфері.

Я дуже хочу, щоби по ходу моєї презентації ви декілька речей запам'ятали, особливо, що таке публічно-приватне партнерство. І перш за все це співробітництво між публічними партнерами, а це може бути держава, і громада місцевого самоврядування, і приватний інвестор, приватний учасник, яке здійснюється на базі договору, в ході якого дві сторони об'єднують ресурси і розподіляють ризики.

Ключовими ознаками цього партнерства є якраз необхідність інвестування приватних партнерів, довготривалість руху. Це співробітництво зазвичай на декілька десятків років. Ну і третє, що важливо, відбувається розподіл ризиків. Частина ризиків – це ризик залучення фінансування, наприклад, ризик будівництва, операційний ризик, навіть ринковий ризик делегується на приватного партнера. Ну оце надзвичайно...

Тут невеличка історія. В принципі публічно-приватне партнерство в Україні воно ще з початку 2000-х років існувало, воно, правда, не працювало, там були якісь невеличкі проекти десь в 2010 році і тільки в 2019-2020 було

дійсно реалізовано надпотужний проект, це концесії в порту "Херсон" і "Ольвія", це по 150 мільйонів. Дальше розпочалася підготовка до подальших концесій. Але, на жаль, сталася війна і ці проекти були заморожені. Але ми скористалися саме тим часом для того, щоб створити нове законодавство і дати, як я вже сказав, можливість залучати приватний капітал.

Дивіться, я збудував свою презентацію наступним чином, от я розкажу про ключові положення, а далі перейду до практичних речей, які цікавлять саме органи місцевого самоврядування, щоб ви звідси вийшли з розумінням того, які нові можливості у вас сьогодні з'являться. Оскільки ми всі рухаємося до Європейського Союзу, то надзвичайно важливо, щоб будь-яке наше законодавство відповідало законодавству Європейського Союзу. Отже наш закон, наша реформа йому абсолютно відповідає.

Далі. Для того щоб створювати привабливі умови для інвестора, вкладати кошти в публічну інфраструктуру, а це, нагадаю, школи, лікарні, дороги, водопостачання, електропостачання, ЖКГ і так далі, я думаю, ви краще за мене розумієте, що це, ми маємо створити умови з мінімальним ризиком. Для цього ми розробили так звану гібридну модель фінансування. Що це за модель? Ця модель дає можливість залучати для здійснення проєктів і державне, і приватне, а також донорське фінансування.

Далі ми додали нові і вдосконалили існуючі гарантії для інвесторів знову з такою метою мінімізувати ризик інвестування. Ми спростили процедури підготовки допорогових проєктів. Це надзвичайно важливо. Тому що у минулому завдяки інструменту публічно-приватного партнерства реалізовувалися величезні проєкти, як я вже сказав, 150 мільйонів і більше, але для таких міст і містечок, в яких ми сьогодні побували, ну знайти такі великі проєкти надзвичайно складно, тому допорогові проєкти, проєкти, які будуть йти по спрощеній процедурі, вартістю до 5,5 мільйона євро, ми створили умови для їх легкої, простої і швидкої реалізації. Також, як я

говорив, що ми провадимо, не просто провадимо, а чітко визначили принцип розподілу ризиків між приватним і публічним партнерством.

І ще дуже цікава новація – це впровадження так званої "британської моделі". "Британська модель" – це можливість органу публічному, органу місцевого самоврядування, публічному партнеру, державі отримувати об'єкт партнерства після здачі його в експлуатацію, а виплачувати за нього протягом десятків років. Думаю, всі пам'ятаєте, це як придбати будь-який об'єкт в розстрочку, ось така розстрочка, механізм такої розстрочки існує в рамках нашого закону.

До речі, Британія за 10 років до 2015 року, якщо я не помиляюся, реалізувала більше 600 проектів на загальну суму більше 350 мільярдів фунтів стерлінгів саме на базі "британської моделі". Тобто придбавала по суті об'єкти в розстрочку. Ну і низка інших. Але це ключове.

Дивіться, як працює модель, щоб у вас була уява. Є публічний партнер, є приватний партнер. Ми дуже би хотіли, щоб і публічний партнер, і приватний партнер могли бути ініціатором публічно-приватного партнерства. І в першій версії нашої реформи ми таку можливість давали. Але, на жаль, наші європейські партнери не сприйняли можливість приватного партнера бути ініціатором партнерства. На жаль, ми були вимушені прибрати цю можливість. Але, разом з тим, ми вже, я думаю, в ході дискусії з вами проговоримо, які можливості будуть у приватного партнера, для того щоб вмотивувати публічного партнера для відповідних дій з точки зору встановлення партнерства.

Ітак, вони домовляються, заключається договір, проходить конкурсна процедура. Звісно, публічний партнер є ініціатором проекту, він оголошує конкурс. Далі завдання приватного партнера, і тут ключова річ, чим, так сказати, ППП відрізняється від оренди. Є обов'язок профінансувати об'єкт публічно-приватного партнерства. Тому приватному партнеру потрібно знайти капітал, це можуть бути його власні кошти, це можуть бути і кредити,

і як я вже наголошував вище, це може бути і донорське фінансування. Далі проходить поетапна процедура. На першому етапі готується концептуальна записка, далі готується техніко-економічне обґрунтування, ну і далі заключається договір, з'являються зобов'язання, ну і приватний партнер буде мати чітко зрозумілу для публічного партнера фінансову модель, яким чином він буде і в які строки буде реалізовувати цей проект.

Сфери. Сфери застосування ми взяли максимально можливі. Що нас з вами буде цікавити в ході засідання комітету і нашої програми - це звісно об'єкти культурної спадщини, це і спорт, це і рекреація, туризм, і я дуже сподіваюсь, природо-заповідний фонд. А взагалі, взагалі все те, що стосується публічної, соціальної, культурної інфраструктури, житлової інфраструктури, все це можливо реалізовувати в рамках нашої реформи.

Дивіться, я буду трошечки швидше, бо я тут можу цілий день розповідати. Для мене найголовніше, щоб ви уловили ті ключові моменти, про які я хочу сказати. Дивіться, що є надзвичайно важливою річчю, це так звані допорогові проекти, про які я вам вже говорив. Їх суть не тільки в обсязі інвестицій, які будуть необхідними, ключова річ, що це максимально спрощена процедура, процедура, яка відбувається в один етап. Виключно готується спрощена концептуальна записка, приймається рішення і ми йдемо реалізовувати спільний проект. Тобто якщо раніше це все займало десь об'єктивно навіть більше ніж 19 місяців, це були роки, і це викликало неабияке невдоволення потенційне інвесторів і відлякувало їх, то от завдяки такій можливості ми практично вполовину скоротили строк. І для невеличких проектів, а це проекти для таких невеличких містечок, це дуже крутий інструмент.

Тепер, дивіться, які вигоди для органів місцевого самоврядування. Навіщо вам цим займатися і це робити? Перш за все, ви зможете отримувати об'єкти житлової, культурної, інженерно-транспортної інфраструктури, якщо застосуєте "британську модель" у розстрочку. Тобто вам не треба буде

вивантажувати свій бюджет на великі суми, а ви зможете вже отримати сьогодні, як, наприклад, там у XIX сторіччі один інженер-будівельник у Києві збудував водогін. Декілька років використовував його, через декілька років міська громада, громада Києва викупила. Тобто у вас наступна можливість. Ви знаходите партнера, він вкладає кошти, ви забезпечуєте йому попит, об'єкт здається в експлуатацію і ви вже через рік-два отримуєте нову інфраструктуру, виплачуєте їй 10, 20, навіть 30 років.

Звісно, це покращення якості суспільно значущих послуг, це нові школи, нові лікарні, нові культурні об'єкти. З'являється нове джерело економічної активності у вигляді нового проекту. Ви отримуєте додаткові податки. Якщо це концесія, а це є різновид приватного партнерства, то отримуєте концесійні платежі. Звісно, що це зайнятість, звісно, це нові надходження, нові можливості і це підвищення рейтингу вашої громади, оскільки якщо у вас сучасна інфраструктура, звісно, більше людей захочуть приїхати до вас і бути вашими резидентами. Дивіться, це нудно, але це важливо.

Чому вигідно для мешканців, для громадян? Тому що знову ж таки сучасні умови, сучасні ЦНАПи, сучасні школи, сучасні лікарні. Це можливість надавати суспільно значущі послуги, адже ваш приватний партнер може не тільки інвестувати в об'єкт нерухомості, він може забезпечувати технічне обслуговування, він може забезпечувати управління цим об'єктом, він залучає сучасні технології обслуговування. І там, вибачте, не демотивовані люди займаються вашими мешканцями, а якісний вмотивований персонал. Чому? Тому що ще одна є важлива річ. Якщо це публічно-приватне партнерство і ви забезпечуєте попит і компенсуєте, наприклад, і закупаєте послуги у приватного партнера в ході публічно-приватного партнерства, то ви йому платите виключно на базі показників ефективності. Якщо ви встановили показники ефективності обслуговування населення, ваших громадян, а приватний партнер їх не досягає, не виконує

взяті на себе зобов'язання, він просто нічого не отримує. Ви у нього не закупаєте ці послуги і, більше того, він ще при певних обставинах має відшкодовувати вам ті втрати, які ви можете понести. Це що стосується загального контексту реформи.

Тепер, дивіться, і це дуже критично зараз, ми переходимо до історико-культурної спадщини. У нас 35 років одна і та ж проблема, і якщо ми її не вирішимо, ми нічого не змінимо! Які би ми не писали закони, які би ми не створювали умови, від слова зовсім нічого! І це проблема є в одній дилемі: що для нас історико-культурний об'єкт? Що для нас культурний об'єкт? Це культурний актив, який може генерувати дохід і формувати прибуток, забезпечувати своє існування. Чи це музей експонат, на який всі споглядають, всі ходять навколо, і для утримання якого завжди потрібен бюджет. Оце ключові питання, на які ми маємо відповісти на рівні органу місцевого самоврядування, на рівні обласної ради. І мені дуже сумно, що жодного представника з області я у нас сьогодні не бачу. Де? *(Шум у залі)* А, точно! Слава богу, що ви хоч тут. Але я би хотів, щоб тут були ваші керівники, тому що південь Хмельниччини – це найбільш насичений історичними пам'ятками регіон. І ми разом маємо визначити, що для нас культурний об'єкт. Не визначимося – ми нічого не змінимо у цій сфері.

Друге. Нам нічого не треба придумувати, все давно існує в цивілізованому світі, існує в Італії, існує у Франції, існує в Сполучених Штатах, у Канаді. Скільки раз ми, будучи з вами на березі Середземного моря, бачили прекрасні замки, в яких знаходяться готелі, дорогі ресторани, які забезпечують роботою місцеві громади. Скільки раз ви в цих замках, у цих палацах бачили місця, де збирається творчість, де відбуваються виставки, де проходять якісь інтелектуальні хакатони тощо. Але це все є комерційним використанням цього об'єкту, а воно можливо виключно тоді.

Коли ми дамо собі відповідь, що для нас це – музейний експонат чи джерело економічного розвитку. Я тут для вас накидав купу інших

прикладів. У нас є людина, яка дуже довго прожила в Іспанії, Дмитро Микитович знає, що там ціла державна програма, в кожній фортеці має бути або готель, або ресторан. Але ця фортеця має використовуватись з комерційною метою і таке інше.

Історико-культурна спадщина України. 119 тисяч об'єктів плюс і це все, це все пасиви, тому що вони всі, ну майже всі, 99,9 відсотків забезпечуються з місцевих або з державних бюджетів. Це баласт. У високих кабінетах сидять люди, які розповідають, як це важливо. Я їм говорю: не розповідайте, приїдьте в Кам'янець-Подільський, я вам покажу Кушнірську башту, я вам покажу інші об'єкти, в якому стані вони знаходяться. А вони знаходяться в такому стані, тому що ми за 35 років не визначились, чи це актив, чи це експонат. Тому радикальна зміна, радикальна зміна законодавства, радикальне заглиблення в кожний об'єкт, створення реєстру культурних пам'яток, диференціація, що може використовуватись з комерційною ціллю, що може з обмеженою комерціалізацією, а що потрібно просто взяти і продати на прозорому аукціоні і дати можливість підприємцям інвестувати кошти і зберігати нашу історико-культурну спадщину.

Історико-культурна спадщина міста Кам'янця-Подільського. Так само, ми бачимо 169 об'єктів, 90 національного значення і таке інше. Та сама проблема. Бумажки переписуємо. Національного значення. Що таке національне значення? Я розумію, національне значення – це *(не чути)*, це мільйони туристів! Я розумію, національного значення – це Помпеї, де 4 мільйони туристів. Ось приклад, Геркуланум – агломерація Помпеї, це є концесія. Це є концесія, там є приватний капітал, тому там 300 тисяч відвідувачів, тому там тільки 5 мільйонів євро на квитках і тому там 58 мільйонів євро вже проінвестованих коштів.

Тому я щиро говорю, я думаю, мене чує і, сподіваюсь, майбутній міністр культури, міністерка культури, я дуже сподіваюсь, я ще хвилину, і я щасливий, що це саме Тетяна Василівна. Чому? Тому що це людина з

економічним бекграундом і вона дуже добре знає і розуміє можливості приватного капіталу.

Рухаємось далі. І одне із моїх найулюбленіших, але ми були там сьогодні теж, це природно-заповідний фонд. Слухайте, я вам скажу, таке саме жалюгідне становище! Мільярд плюс на утримання – це ні про що. Яскравий приклад, знову ж таки нічого не треба придумувати. Нічого не треба придумувати! Всі знають Yellow Stone National Park. 600 мільйонів доларів в рік! Тобто ця територія генерує для місцевого бюджету 600 мільйонів! 9 готелів, ресторани, магазини, кемпінги, АЗС і так далі.

Оце зробило Yellow Stone прибутковим. І це наше з вами майбутнє. Тому всім бажаю натхнення. У нас надзвичайно важка робота і в контексті історико-культурної спадщини, і контексті наших заповідних територій, але без заглиблення, без скрупульозної роботи в цьому напрямку, без визначення відповідальних осіб, ми ще будемо сто разів зустрічатися, а в той момент наша історико-культурна спадщина буде складатися як картковий домик. Ми це не можемо дозволити.

Тому ще раз дякую за цю ініціативу. Микито Руслановичу, дуже дякую. Дякую всім колегам, що завітали до нас і на свої очі побачили реалії, і сподіваюсь, що разом ми цю проблему пересилимо. Дякую.

ПОТУРАЄВ М.Р. Колеги, хотів би одразу передати слово Тетяні Василівні Бережній, тому що вона якраз прийшла з того міністерства, яке розуміє, що в країні все має працювати, а не просто бути експонатами. Вона залишиться настільки, наскільки вона зможе, ну і її заступниця теж.

Тетяна Василівна, будь ласка, вам слово.

БЕРЕЖНА Т.В. Вітаю, Микито Руслановичу. Шановні народні депутати, дякую за те, що можу висловитися тут і дуже прошу вибачення за те, що робочі справи не дозволили мені бути з вами присутньою фізичною

там, де ви є, і взяти участь окрім в засіданні комітету, також, я думаю, в дуже пізнавальному дні. Також дуже дякую Ігорю Петровичу за блискучу презентацію, за те, що ви працювали над Законом про ДПП і за ваше бачення, і тут наші бачення з вами абсолютно сходяться.

У відповіді на питання "актив чи експонат" я однозначно можу сказати, що актив. Зрозуміло, з тими особливостями, які має культурна спадщина, але все ж таки як людина, як ви сказали, з економічним бекграундом, розумію, наскільки зараз важливе залучення інвестицій, створення зайнятості, в тому числі і використовуючи ті надзвичайні можливості, про які ви говорили. І дякую за роботу над Законом про публічно-приватне партнерство. Я думаю, що це величезний крок в культурній сфері. І зараз ми робимо, незважаючи на те, що ми ще не скористалися можливостями, які передбачає цей закон, це, звичайно, важлива, важка, довгострокова роботи. Ту позицію нашого міністерства, чи це активи чи експонати, вже висловлюють перші кроки, хоча вони точкові, які робляться силами постанов Кабінету Міністрів. Ми, наприклад, зараз будемо скоро виносити на уряд постанову про розширення переліку платних послуг, які можуть надаватися музеями, заповідниками та іншими культурними інституціями. І це вже є такий невеличкий перший крок до того, до чого ми будемо системно прагнути, маючи такий арсенал, як Закон про публічно-приватне партнерство.

Я не буду згадувати ті величезні втрати, які зазнали об'єкти культурної спадщини і заклади культури за час війни, ви знаєте цифри – це 1 528 об'єктів культурної спадщини було пошкоджено і близько 2,5 тисячі закладів культури, і загалом RDNA оцінює це на майже 4 мільярди доларів, цих збитків. Тому відповідно прийняття закону надзвичайно вчасне, тому що це один з інструментів того, яким чином ми можемо отримати дієвий інструмент для відновлення культурної інфраструктури.

Але про що я хочу сказати? Що ми звичайно будемо розробляти "нормативку" спільно з Міністерством економіки спеціально для нашої

сфери, але ми маємо два таких першочергові завдання – це аудит об'єктів по всій країні і створення так званого "інвестиційного меню". Тобто нам потрібно озброїтись надзвичайно даними про те, які об'єкти в яких регіонах знаходяться, щоб ми як держава могли вільно говорити з інвесторами про те, які можливості у нас є.

У нас вже в середу буде нарада з регіонами велика, і я думаю, що обговорення цього завдання по аудиту всіх об'єктів, по розумінню того, що є й де, що є першочерговими об'єктами, в які можна залучати інвестиції, буде на порядку денному.

Проте що я б хотіла також сказати. Я думаю, що вас однозначно всіх цікавить проект закону, який буде виступати такою важливою зв'язкою в реалізації Закону "Про публічно-приватне партнерство", це саме Закон про меценатство. Тобто це закон, який дозволятиме інвесторам не тільки інвестувати в об'єкти культурної спадщини, назвемо їх так, а й крім того отримувати певні податкові пільги внаслідок таких інвестицій. Ми розуміємо, що зараз не найкращий час, не найлегший час, я би так сказала, для того, щоб просувати цей закон, але ми працюємо вже з Міністерством фінансів України, будемо працювати з нашими міжнародними інституціями, такими як МВФ, для того щоб показати, що розробка цього закону є виправданою.

Тому, завершуючи, я скажу також, що ще над чим ми працюємо, з таких дуже швидких кроків, що ми плануємо розробити методичні рекомендації щодо застосування Закону України "Про публічно-приватне партнерство" у сфері культури, які визначатимуть механізм процесу підготовки, затвердження та реалізації проектів публічно-приватного партнерства, тобто, окрім, звісно, аудиту, інвестиційного меню, так само ці рекомендації, щоб все було максимально практично. Тому, дивлячись на досвід іноземних країн, впевнена, що спільними зусиллями і реалізацією норм закону ми можемо відновити зруйновані громади, створити сучасні

культурні простори і відновити підґрунтя для сталого розвитку культури України на десятиліття вперед.

Я бажаю вам сьогодні плідної дискусії, практичної дискусії. І сподіваюся, що ми обговоримо по вашому поверненню практичні результати від проведення сьогоднішнього виїзного комітету.

Дякую дуже за увагу.

ПОТУРАЄВ М.Р. Дякую, Тетяно Василівно.

Колеги, ми трошки змінимо зараз порядок розгляду наших питань, тому що деяким з наших колег народних депутатів треба сьогодні повертатися в Київ, щоб вони не порушували комендантську годину, і я зараз надам слово для невеликої репліки Миколі Леонідовичу Княжицькому, потім одразу перейдемо до презентації Дмитра Олександровича Нальотова. Колеги, з вашого дозволу, добре?

Миколо Леонідовичу, тобі слово. І далі будемо рушати вперед.

КНЯЖИЦЬКИЙ М.Л. Дякую.

Я хочу подякувати пану Ігорю за змістовну дуже презентацію, але додати і сказати про ще один аспект державно-приватного партнерства, який ми тут поки що не почули, але це можна доповнити, одне не суперечить іншому. Якщо ви поїдете в Польщу, ви побачите якийсь колишній замок, де працює готель, то дістанете від цього насолоду. Але якщо ви підете в Музей POLIN, це один з найбільших музеїв польських євреїв у Варшаві, так, то це теж форма державно-приватного партнерства, але дещо інша.

Хто є засновниками цього музею, там є три засновники: це громадська організація "Фонд", це місто і це міністерство. І державне приватне партнерство створюється не лише для того, щоб заробляти гроші чи допомагати бізнесу, допомагати органам місцевого самоврядування, а і для того, щоб розвивати ідеї. Бо коли ми говоримо, сподіваюсь, пані Тетяна мене

чує, бо я її не бачу, але думаю, що чує, в принципі, було б добре, щоб пані міністерка була до закінчення виступів депутатів, сподіваюсь, що вона ще є. Тому що найголовніше - це ідеї.

От ми зіткнулися з величезною проблемою державного нерозуміння добудови Музею Голодомору. Володя В'ятрович пам'ятає всю цю історію і всі інші колеги з комітету, які над цим працювали, коли замість того, щоб виділити на це кошти, тому що головна війна зараз не лише на полі бою, а і за наші мізки, і за ідеологію, почали протиставляти ці поняття. Так от, що робить в такому партнерстві, як правило, держава? Наприклад, засновниками того ж POLIN є асоціації єврейські історичні тут, у Польщі, це Асоціація організацій громадських, Міністерство культури і місто і власником є колективна структура. Основне фінансування, будівництво і спорудження відбулося коштом Міністерства національної спадщини, музей отримує щорічне фінансування від міста, а експозиції фінансують приватні громадські організації. Не для бізнесів.

І в культурі ця суть державно-приватного партнерства є надзвичайно важливою. Ми в принципі маємо багато таких прикладів, у нас Мистецький арсенал державний, а виставки там фінансують приватні структури. Але це лише окремі виставки, і це не покладено законодавчо, як доповнення до тієї концепції, про яку говорив пан Ігор, яку я абсолютно підтримую. Просто треба її доповнювати і такими питаннями, як некомерційне державне приватне партнерство, коли ми маємо якусь зовсім некомерційну ідею, і є багато громадських організацій, які допомагають дійсно це зробити, і коли місто і міністерство можуть фінансувати це з бюджетів різного рівня. Тому що зараз, якщо це державний об'єкт, там, де ми сьогодні були, де церква фінансує костюл і не знає, що робити з тим монастирем, тому що він належить державі. Це значить, що місто теж не може виділити на нього нормальне фінансування, тому що це належить державі. А чому не передати контроль спільно?

Очевидно, я за те, щоб передавати це костюлу чи церкві, але форми, коли ми це передаємо і місту, і релігійній установі, і державі, і вони спільно це фінансують, є абсолютно нормально, вони можуть тоді використовуватися з різними цілями. І коли ми подивимося на приклади таких установ, то їх у світі є дуже багато, хоч вони так само фінансуються. У Польщі – Музей Варшавського повстання, США – Смітсонівський інститут, федеральний, але 30 відсотків фінансування надходить від приватних фондів. Музей сучасного мистецтва Нью-Йорку, Музей афроамериканської історії, Гамбурзька філармонія. Те саме стосується театрів. Це партнерство, яке не передбачає лише комерційних цілей, але передбачає громадські, суспільні і некомерційні цілі. Це не суперечить тому, що, як я вже говорив, десь в замку можна зробити готель чи ресторан. Але оцю другу частину нам обов'язково потрібно передбачити.

Дякую.

ПОТУРАЄВ М.Р. Колеги, зараз хотів би передати слово нашому колезі Дмитру Олександровичу Нальотову. Він розкаже про закон, який, сподіваюся, найближчим часом побачить друге читання в залі Верховної Ради України, тому що цей закон дасть можливість принципово нові можливості розвитку туристичної галузі. І Хмельниччина, особливо (*нерозбірливо*) є якраз тим регіоном, який найбільш зацікавлений, який має один з найбільших в Україні потенціалів. Дмитро Олександрович, будь ласка.

Чому ми про це розповідаємо? Тому що нам потрібна також підтримка місцевого самоврядування. Закон іде нелегко. Є внутрішні всякі процеси. Ясно, що люди, які звикли працювати за правилами 90-х років не дуже прозоро, намагаються його гальмувати. Ми з цим боремося. Ми його точно, сподіваюся, дотягнемо до зали Верховної Ради. Нам буде потрібна підтримка і громадськості, і місцевого самоврядування. Бо хто як не місцеве

самоврядування зацікавлений в тому, щоб люди приїздили і дивилися, що цікавого, що історичного, що нового.

От Ігор Петрович згадував про мільярди в Британії. А це неважливо. Як кажуть китайці, дорога у тисячу лі починається з першого кроку. З 1 тисячі доларів починається у місцевої громади, з проекту на 1 тисячу доларів. Я такі бачив випадки і успішні приклади у себе на Січеславщині, яка досі, на жаль, називається Дніпропетровська область.

Тому це дуже важливо. І цей закон, який зараз презентує Дмитро Олександрович, він дасть вам ще більше можливостей, колеги. Сподіваємося на вашу підтримку.

НАЛЬОТОВ Д.О. Дякую, Микито Руслановичу. Дякую всім. Дуже приємно знаходитися тут, у Кам'янці. Дуже люблю ці місця. Буваю не так часто, але раз на пару років точно. Люблю Бакоту і все, що навколо.

У нас досить великий галузевий рамковий закон, який ми достатньо довго припрацьовували. Між першим і другим читанням пройшло вже більше 3 років. Узгодили 1370 поправок, майже по кожній проведена робота, а це не просто робота, а досягнуте взаєморозуміння і внесено в текст багато чого нового.

Закон узгоджений з європейськими директивами, це теж не проста робота. Він є євроінтеграційний. Він, сподіваюся, десь допоміг і допоможе нашій країні увійти повноцінно у європейський простір у галузі туризму також. Закон віддавали після взаємодії з міністерством всім дотичним ЦОВВ на аналіз, Вестмінстерській фундації за демократію, отримали позитивний висновок, і це також підсилило нашу впевненість в тому, наскільки він потрібен.

Законодавство в галузі туризму не змінювалося з 90-х років. Тільки в 21-му році нам вдалося зменшити податок на додану вартість для засобів дотичних з 20 відсотків до 7,6, світова практика. І в Україні це також працює.

Також, до речі, з львів'янами ми тоді боролися за те, щоб ця *(не чути)* була безстроковою. Бо деякі колеги настоювали на двох роках, що *(не чути)* результату.

Основні *(не чути)*. Перше – це дерегуляція, спрощення ведення бізнесу в галузі туризму. Друге - це акцент на в'їзному і внутрішньому туризмі. У нас дуже негативний баланс. Якщо брати *(не чути)* поняття, у нас перед війною виїжджало там 20 мільярдів доларів, заїжджало 4 мільярди доларів. Так, у нас дуже величезна різниця. Нам треба збалансувати свій в'їзний туризм і внутрішній також.

А це на розвиток, це нові підходи до стратегії. Є два *(не чути)* розвитку туризму. Він стосується Національної стратегії розвитку туризму, введено поняття "національний туристичний продукт". Це щось схоже на ті *(не чути)*, які Президент пропонував активно розвивати. На цьому має бути основана Європейська стратегія, ці проекти мають їхати на промоцію на експорт. Україна має працювати над тим, щоб воно виглядало просто бездоганно і всі міжнародні наші гості відчували себе супер і вивозили все як гарні емоції. Так, ця програма має бути підкріплена державною цільовою програмою, мають бути певні ресурси на заходи і це має все синхронно працювати.

На місцевому рівні ми також пропонуємо громадам робити стратегії місцевого рівня із залученням туристичного бізнесу, для того щоб самі громади разом з бізнесом вирішували, що саме вони хочуть розвивати. І на це ми також пропонуємо ввести ресурси. Це місцеві цільові фонди, які накоплюються за рахунок туристичного збору і йдуть тільки на виконання програм місцевих з туризму, наповнюються зі штрафів та усіх можливих способів, які не заборонені законом, щоб програми виконувалися, були сталими, щоб простіше було відділам туризму місцевим знаходити ресурс для їхнього виконання, а бізнес бачив, що їх кошти, які вони передають, які вони сплачують як туристичний збір, не вони сплачують, вони передають їх в громаду, як виконуються і втілюються в реальний фізичний проект.

Великий акцент і корінна структура – це реєстри. Ми відходимо від паперового ліцензування в більш сучасний механізм повідомчої реєстрації, все в електронній формі, все досить просто і має дати державі доступ до (*не чути*) статистики, який полегшить і співпрацю, і спілкування між суб'єктами туристичної діяльності (*нерозбірливо*), а також між державою і туристичним бізнесом.

Окремий великий розділ стосується безпеки туристів. Тут все приведено до європейського законодавства, дуже-дуже детально прописані документи і договірні відносини. Я думаю, що це значно зменшить кількість судових розглядів від туристів до операторів, турагентів, держави і таке інше.

Також змінюються підходи до фінансового забезпечення туристичних операторів. Додається окрім банківської гарантії механізм страхування, можна або банківську гарантію, або страхування, або (*нерозбірливо*). Дається льотний період до виходу на 5-відсоткову ставку у страхуванні: на перший рік після прийняття закону це 1 відсоток, на другий рік – 3 відсотки і на третій – 5 відсотків. Це для того, щоб великим гравцям після прийняття закону простіше було зайти у правове поле. Розуміючи, яка сьогодні ситуація з туристичним бізнесом, ми намагаємося допомогти.

В цілому закон готовий, весь пакет документів переданий у Верховну Раду. Сподіваюся, ми з вами побачимо його у порядку денному. Дійсно ми маємо (*не чути*)..., деякі гравці туристичного ринку вважають свої власні інтереси вище ніж інтереси цілої галузі. Ми знаємо конкретних людей, які, скажімо так, намагаються блокувати. Але я сподіваюся, що все це пройде. Як каже колега мій народний депутат Ігор, пересилимо. Сподіваюся, у нас все дуже гарно вийде.

Якщо є питання, готовий відповідати. Дякую за увагу.

ПОТУРАЄВ М.Р. Друзі, хотів би зараз передати слово першій заступниці міністра розвитку громад і територій України Альоні Іванівні

Шкрум. Власне коло питань, які ми обговорюємо сьогодні, воно на стику декількох міністерств, декількох комітетів. Дуже важливо, що ми зараз поруч сидимо за цим столом, поруч сидимо у цій залі. І так само важливо, що очільники різних міністерств приєдналися, тому що вони розуміють, що важливо ці питання не перекидати один між одним, а вирішувати спільно.

Альона Іванівна, будь ласка, вам слово.

ШКРУМ А.І. Доброго дня, колеги. Я сподіваюся, що мене чути.

ПОТУРАЄВ М.Р. Чутно чудово.

ШКРУМ А.І. Доброго дня. Всіх рада бачити. Шановні народні депутати, члени комітету, члени економічного комітету, шановні колеги з різних міністерств! Насправді ми не просто там сидимо поруч чи у Zoom, ми і працюємо по цих питаннях поруч дійсно, і ми координуємося по цих питаннях, тому що не може бути економічного розвитку регіону без туризму, без культури, без меморіалізації, без проєктів ДПП.

І це все настільки взаємопов'язано, що повірте мені, на міжнародній арені і всередині максимально координуємося і там дуже вдячна насправді за цю роботу, яку роблять і мої колеги, і члени комітету. Вам дякую за запрошення. Сьогоднішнє засідання на Хмельниччині є дуже символічним, мені здається, тому що саме цей регіон демонструє величезний потенціал розвитку і туризму, і там історії, культури, природознавства, багатий край культурної спадщини, мальовничої природи. Додається тут і можливість розвитку місцевої економіки, там через крафтові виробництва, крафтові сироварні, крафтове виноробство, через спеціальні підтримки для тих туристичних ініціатив, які там хочуть знаходитися, і звичайно взагалі для економіки регіону. Тому мені здається, що у Хмельниччини, особливо за того лідерства, яке зараз є і з парламенту, і з місцевої влади, є шанси стати одним

з великих туристичних брендів України, важливим об'єктом для інвестицій загалом в туристичну інфраструктуру. І зараз уже треба починати і після завершення звичайно війни це буде великим бумом. Але ми маємо до цього буму бути готові. Тому я теж рада, що сьогодні з вами знаходяться і представники нашого міністерства від сфери туризму, і голова Державного агентства туризму пані Наталя. І сподіваюсь, що у вас був неймовірний день, набагато кращий ніж у мене в Києві. На жаль, не вдалося приєднатися, я вам по-доброму дуже-дуже заздрю.

І хотіла би сказати дві речі, про які ви сьогодні говорите, і зупинитися буквально на двох. Це дійсно приватно-публічне партнерство і закон, який презентував в тому числі пан Марчук. Той законопроект, який зараз лежить в парламенті про туризм, зміни до Закону про туризм, чому він дуже важливий нам як міністерству, яке формує політику по туризму, і також де ми зараз маємо взагалі ситуацію по туризму в Україні. А далі буде презентований, я сподіваюсь, план від Агентства туризму, план дій до кінця цього року, як цього вимагає Прем'єр-міністерка зараз, і план дій загалом по цій сфері з великими такими досить амбітними цілями.

Ну, по-перше, ми як міністерство відповідальні в тому числі за відбудову і відновлення, як ви знаєте, і я мушу казати чесно: грошей на відбудову і відновлення стає добиватися набагато важче, там важче і складніше. І саме історична спадщина, культурна спадщина зазнавала величезних руйнувань і зазнає величезних руйнувань, а механізмів для її фінансування досить мало.

Ми разом, насправді, з пані Галиною Григоренко і разом з Міністерством культури підписали першу таку величезну угоду з Італією про відновлення культурної спадщини міста Одеси, це спадщина ЮНЕСКО, це історичні будівлі, це музеї. І я сподіваюся, що за цією угодою підуть інші. Але це феномен, це, скоріше, виключення з правил. Тому нам відновлювати культурну й історичну спадщину доведеться або власними силами, яких

мало, або приватно-публічним партнерством і за рахунок меценатів і інвесторів.

І тут дуже круто, що Рада нещодавно ухвалила Закон "Про приватно-публічне партнерство", як ви вже знаєте, і він дає можливість не лише робити великі інфраструктурні проекти, вкладати гроші в порти, у водоканали, в концесію портів, в концесію доріг, там різні великі речі, він також дає велику можливість відновлювати на місцях і на державному рівні культурні об'єкти, туристичні об'єкти, об'єкти історико-культурної спадщини, від реставрації історико-культурних пам'яток до створення сучасної туристичної інфраструктури. Мені здається, що цей закон робить абсолютно нові правила гри.

І отут у мене до вас дуже конкретне прохання і задача наша вся спільна зробити такі проекти пілотні вже на базі нашої спільної співпраці з Міністерством культури, з Державним агентством туризму і, звичайно, з Комітетом Верховної Ради й економіки і гуманітарним комітетом. Давайте спробуємо вибрати декілька областей або декілька сфер і зробити такі перші проекти ДПП. А далі спробуємо їх просто розвивати і просто повторити в інших областях.

На сьогодні також існує реформа публічних інвестицій, за неї відповідальна в країні ми, Мінекономіки та Мінфін. І на сьогодні всі проекти, які ми хочемо фінансувати з державного бюджету чи з бюджету міжнародних донорів, організацій, інвесторів, особливо державних інвесторів або там інших міжнародних фінансових установ. Вони мають бути внесені в таку загальну систему, в єдиний портфель інвестицій. Спочатку подаються вони до DREAM-системи онлайн, а далі вони потім приймаються стратегічною інвестиційною радою і подаються вище в єдиний інвестиційний портфель України. Там, на жаль, на сьогодні досить мало культурних об'єктів і досить мало туристичних об'єктів. Так сталося, що це зараз не може бути першочерговим пріоритетом, але я впевнена, що вони будуть туди

додаватися і нам теж треба навчити і громади подавати це в їх регіональний портфель інвестицій і залучати під це інвестиції і навчити самих себе це робити.

На сьогодні ми подали до DREAM як мінімум в туристичній сфері маршрути, місцями пам'яті, меморіалізація, це великий комплекс розвитку і воєнного туризму, і сентиментального туризму, і збереження нашої пам'яті, і збереження нашого досвіду, і воєнного, і героїчного і так далі, а також проект "Мале Карпатське коло". І ці проекти, я сподіваюся, у перспективі можуть слугувати прикладами реалізації також ППП в туристичній галузі. Але набагато більше об'єктів можна туди подати і набагато більше проектів можна спільно зробити.

Не дивлячись ні на що, на сьогодні сфера туризму, як би це не парадоксально, але по цифрах зростає. Звичайно, є цілі області, які все втратили, і там не може і немає достатньої кількості туристів, і немає просто для них ні інфраструктури, ні безпеки. Але загалом, якщо ми подивимося на цифри, то до місцевих бюджетів сплата податків зі сфери туризму надійшла більше десь на 28 відсотків. У загальному підсумку сукупні надходження до бюджетів у 2025 році збільшилися на 39 відсотків, сфера діяльності готелів – приріст на 59 відсотків і туристичний збір збільшився, збільшився і сам по суті і зібрали ми його більше на 33 відсотки. Тому, не дивлячись ні на що, внутрішній турист відпочиває, їздить у Карпати, їздить в Одесу, потребує цього надзвичайно сильно, і ми розуміємо, що без цього просто ми не можемо як держава рухатися, ми маємо перезавантажуватися і дати якісний продукт, дати якісні стратегії, відреставрувати ті місця, залучити інвесторів до готелів, аквапарків і всього іншого, ми про це маємо думати вже зараз.

І остання фраза, яку я скажу, про законопроект, який на сьогодні у Раді, він дуже давно на часі. Страшно казати, що я була депутаткою і підписала його в один із перших місяців, коли я була народною депутаткою. Вже 5 років пройшло. Я вже склала мандат, я вже працюю в іншій сфері, а

законопроект все ще не пройшов друге читання. І насправді він абсолютно не про туризм, для мене більше принаймні, він для економічного потенціалу регіонів. Тому що коли сьогодні приходять інвестори і приходять іноземні потенційні агентства, туристи, оператори, то ми не можемо їм показати навіть актуальну статистику чи чіткі правила гри, чи єдиний облік, чи прозорі умови для бізнесу і захист їх туристів, які сюди приїдуть і приїжджають. Тому це закладає модель такої сучасної державної туристичної політики, орієнтованої повністю на європейські стандарти.

У сфері євроінтеграції законопроект повністю євроінтеграційний. І дає прозорість і довіру до туристичного ринку, захищає туристів. Дає можливості для системного обліку готелів, операторів, фахівців туристичного супроводу і аналітику, яку точно ми всі можемо використовувати. А головне ще для нас – закладає основи і нову філософію співпраці з громадами, які нам треба буде ще багато чому навчити і допомогти їм свої перлини – об'єкти культурні, історичні і туристичні – якнайкраще показати, залучити туди інвестиції, фінансування і туристів.

Тому я би дуже просила цей законопроект якомога швидше розглянути у сесійній залі. І туризм, як я вже сказала, це не лише про відпочинок більше, це взагалі не про відпочинок, це тепер про економічну реабілітацію регіонів, про створення робочих місць, підтримку малого, середнього бізнесу, повернення життя на території наші, повернення надії і синергію всіх різних сфер: від економіки, малих підприємств, крафту, культури, культурної спадщини, історії, меморіалізації і туристичних об'єктів. Мені здається, що це дуже класний такий драйвер для відбудови і драйвер для нашого національного єднання.

Всім дуже дякую. Вам класного дня, плідної роботи і, сподіваюся, повернення з гарними дуже, погодженими, об'єднаними результатами. Дякую.

ПОТУРАЄВ М.Р. Дякую, Альона Іванівна.

Був з нами на зв'язку Андрій Володимирович Телюпа. Якщо вистачило терпіння йому, то, може, він і досі на зв'язку. Він заступник великого інтегрального Міністерства економіки, довкілля і сільського господарства. Але, можливо, не дочекався Андрій Володимирович.

Якщо немає його на зв'язку, тоді, колеги, зараз буде логічно перейти до, певною мірою, розумуючої частини. Для цього хотів би передати слово пані Наталі Табаці - голові саме Державного агентства з розвитку туризму. Будь ласка, пані Наталя.

ТАБАКА Н.М. Дуже дякую, пане Микито. Вітаю, шановні пані та панове депутати, пане голово, колеги!

Я доєдналася до команди Міністерства розвитку громад і територій якраз вже, коли друге читання закону відбулося. І ми маємо абсолютне взаєморозуміння і того, що закон це те, що надасть можливість в подальшому спільному розвитку галузі і трансформації бачення туризму: від чогось такого романтичного і *(не чути)* до реального інструменту відновлення громад, відновлення життя і економіки.

Я коротко в продовження слів Альони Іванівни презентую План діяльності розвитку туризму на 2025 рік. Перша версія була презентована в травні за участі стейкхолдерів, ми його доопрацювали. І на чому хочемо зосередити увагу? Наша місія як Державного агентства з розвитку туризму разом із міністерством - це побудувати сучасну і сталу та діджиталізовану систему туризму, яка базується на прозорості, достовірності статистики, інноваційних сервісах і якісного туристичного продукту, який відповідає європейським стандартам.

Ми працюємо над відновленням стратегічного розвитку і самого стратегічного документа розвитку туризму. І радо запрошуємо і депутатів і стейкхолдерів до серії фокус-груп, які розбиті на тематики, і фактично

вбачаємо можливість цього стратегічного документу розвитку силами самих стейкхолдерів без залучення додаткових надмірних фінансових ресурсів в умовах відсутності і бюджетної стрічки і поки що можливості на підтримку туризму. Але це буде такий дієвий аргумент з баченням грального бізнесу і тих, хто в регіонах, областях, громадах приймають управлінські рішення щодо розвитку галузі.

Ми бачимо Україну інноваційною, інтегрованою в європейський простір, туристичної ... *(нерозбірливо)*, яка динамічно розвивається, в якій турист є доступним, зручним, відкритим і цікавим для масштабних інвестиційних вливань, рівними можливостями для кожного та однією із складових зростання економіки громад.

Що ми маємо на сьогодні? Про статистику, яку згадувала Альона Іванівна, станом на сьогодні у нас немає інструменту для релевантної історії зі статистикою, у нас потребує великих зусиль аби відкрити ринок зокрема засобів тимчасового розміщення. Тільки декілька цифр, які дадуть вам розуміння тінізації ринку, який з сприйняттям закону допоможе посприяти тому, аби бізнес хотів виходити в світлу зону і взаємодіяти з громадою і білому колі.

Ліцензованих туроператорів у нас близько 3 тисяч. Хочу зосередити увагу на чинному свідоцтві на категорію зірковості для готелів, у нас 220 таких сертифікатів чинних загалом, є близько 600 готелів з отриманими сертифікатами, термін яких можливо втрачений, а за даними сервісів, які надають послуги з тимчасового розміщення, це понад 17 тисяч суб'єктів, які надають послуги з тимчасового розміщення. Там є велика частка і подових апартаментів, там є велика частка приватних садиб, котеджів, які через колізії в законодавстві можуть себе називати видом діяльності як додатковий - особисте селянське господарство. Тому у законодавчій площині дуже важливо зробити оці рівні правила для всіх і стимулювати для того, щоб хотілося працювати у світлому полі і допомагати розвивати економіку.

(Не чути) ... пошкоджені об'єкти – 453, і бачили картину у презентації пана Ігоря.

Також що стосується закладів тимчасового розміщення і туристичного збору. За 2024 рік до місцевих бюджетів сплачено 273 мільйони туристичного збору. Це власне те, що не навантажує додатково на бізнес, не зарегулювання, це просто заклади тимчасового розміщення. Податкові агенти мають передати ці кошти до місцевих бюджетів і сприяти тому, що власне закон підкреслює, цільовому використанню туристичного збору на розвиток інфраструктури і маркетингові історії. Цю цифру сміло, якщо брати до уваги ринок, який веде статистику, сплачує податки і той, який надає послуги, яка разюча різниця, ми не можемо точно вирахувати цифру, але це коливається біля 70 відсотків, які би ще мали лити світло у сторону своєї діяльності. То цю цифру можна сміло множити, лише до місцевих податків від туристичного збору можна, як мінімум, помножити в 10 разів, а це доволі суттєва цифра для місцевих громад. У презентації... Там 273 мільйони. У зв'язку з тим, що у кінцевий момент надсилали презентацію, помилися. 273 мільйони точно.

Наші пріоритети: розвиток внутрішнього туризму, меморіалізація, європейське правове поле, детінізація туристичного ринку, підготовка до відновлення в'їзних туристичних потоків і міжнародна співпраця.

Власне проекти, над якими працює Державне агентство туризму як галузь, що стимулює відновлення та розвиток громад. Перший - це стратегічний документ із пакетом, портфелем проектів, які ми можемо залучати, і в тому числі міжнародну технічну допомогу, і приватні інвестиції для конкретних розвиткових історій для громад із загалом національним туристичним продуктом.

Прозоре партнерство. Велика увага приділяється діалогу зі стейкхолдерами і власне за ці 4 місяці дуже багато зустрічей відбулося з кластерами, з асоціаціями, з об'єднаннями туристичними. І всі їхні пропозиції

і думки, які вже були озвучені щодо Закону України, ми ретельно опрацювали і будемо впроваджувати вже в нормативно-правових документах до цього закону і також вести діалог разом із комітетом, зі стейкхолдерами, щоб в дійсності було враховано думку не лише, я розумію, що є лобіювання великих туристичних гравців, а ми власне спілкувалися з кластерами, асоціаціями, об'єднаннями, та їхня місія не конкретно по бізнесу відстоювати, а *sectoring*. І створити інвестиційні портфелі туристичних проектів, які, як Альона Іванівна згадувала, ми розміщуємо на (*нерозбірливо*) задля ширшого залучення фінансових ресурсів.

Туризм як інноваційна та діджиталізована галузь. На жаль, єдиний туристичний реєстр не впроваджений і такий, що не придатний до його застосування, також працюємо із партнерами над доопрацюванням цього інструменту, який дійсно допоможе і цифровізувати послуги, і полегшити бізнесу реєстрацію, і допоможе вести статистику, релевантну статистику токсичних потоків, в тому числі і з розумінням географічного його розташування.

"Євро-..." – це проектна ініціатива наразі, яка має свої стимули для приватного сектору, який себе позиціонує як садиби чи котеджі, не реєструючись як фізичні особи-підприємці все-таки до активної економічної їхньої діяльності. І є дозвіл для туроператорів, це разом з Міністерство економіки впроваджуємо можливість в подальшому туроператорам документів через електронну систему, зменшуючи паперовий обіг документів. Він уже зараз на етапі тестування і, сподіваємось, скоро буде можливий для його застосування.

Туризм в Україні і переосмислення, підтримка внутрішнього туризму. Фактично як ми, самі українці, сприймаємо його, коли живемо в Україні, і як ми будемо зустрічати наших гостей після перемоги і стійкого миру. Проект, над яким ми працюємо, це маршрут місцями пам'яті, який вже разом із областями опрацьований, локації до національної туристичного маршруту,

який буде відображений на єдиному сайті з розповіддю про трагічні та героїчні сторінки російсько-української війни і про українців.

"Режим тиші. Шляхи ментального відновлення" – це проект, який має дати відповідь на, напевно, найпопулярніший запит, де можна відпочити, щоб був сон. Психологи говорять, що це неправильно – відпочивати заради того, щоб бути продуктивним. Відпочивати треба просто, щоб відпочивати. Але в цих умовах ми, українці, в дійсності маємо робити паузи, це таке "живе паливо" для українця, щоби далі виборювати перемогу і бути продуктивним на тому місці, де він знаходиться.

Звісно, ми співпрацюємо в цьому проекті разом із Міністерством охорони здоров'я і Координаційним центром з ментального здоров'я, і вже, сподіваємося, найближчим часом буде презентовано першу версію з її ініціативи.

Терапія для військових та сімей. Тут працюємо з нашими стейкхолдерами у частині спеціальних цін і пропозицій для військових, їх сімей і наповнюємо Армія+ розділом "Відпочинок", аби військовослужбовці могли скористатися, і в той момент, коли їм є можливість, а не бронювати за декілька місяців відпочинок із спеціальними тарифами для них.

Розширення мапи безбар'єрності, доступність туристичних послуг і безпека туристичних послуг. Тут, зокрема, хочемо сфокусувати увагу на діяльності екскурсоводів і їхній інтерпретації подій для різних категорій осіб і інструмент взаємодії з місцевими органами влади, з обласними військовими адміністраціями і їхня фактична акредитація на професійну придатність і можливість замовити таку послугу безпосередньо у підготовленого екскурсовода.

Про меморіалізацію вже поговорили. І наступний крок: Україна серед найбільш популярних запитів до відвідування і серед топ-країн до відвідування після нашої перемоги. Це фактично підготовка до відкриття кордонів, ребрендінг країни і сприйняття України як туристичної десонації

іноземцями, промокомпанія і відновлення B2B-комунікації, а не виключно бути в інформаційному полі присутності, і цей попит відкладеної мандрівки для іноземця, вони не планують від сьогодні і на наступний місяць. Це в них тривалий процес з річними планами наперед, відповідно ця присутність на міжнародній арені для нас важлива. І це також підтримка їхня, солідарність в певних міжнародних організаціях, де присутні, аби була в порядку денному Україна.

Оновлене туристичне законодавство. Законопроекти, категоризація готелів і їх критерії, які вже також є застарілі, працюємо зараз над оновленням цих критеріїв, і фактично процедура сертифікації гідів і їхнє підвищення кваліфікації.

Міжнародна співпраця. Ми є активними учасниками Всесвітньої туристичної організації, Європейської туристичної комісії. І фактично це платформа, де є підтримка України. І, як ви знаєте, Всесвітня туристична організація виключила Росію зі свого складу. Постійна присутність і нагадування, розповіді про Україну унеможлиблює бажання чи спроби росіян відновитися в таких інституціях і мати право голосу. Тому дякую нашим міжнародним партнерам, які постійно висловлюють свою солідарність і підтримку країні. Так, у нас на URC відбулася презентація ініціативи туристичного альянсу підтримки України і до нас вже наприкінці осені мають з візитом прибути міністри туризму Європейського Союзу з конкретною підтримкою по стратегічних напрямках розвитку чи стабілізації туризму зараз в Україні. Власне ці проекти, які ми напрацюємо в межах стратегії, буде презентовано на цьому міжнародному форумі і сподіваємось на залучення їхньої допомоги, в тому числі фінансової допомоги.

В мене коротко все. Дякую вам за увагу і буду рада відповісти на запитання.

ПОТУРАЄВ М.Р. Дякую.

_____. Ви згадували... *(Не чути)*

ПОТУРАЄВ М.Р. Тепер включений?

_____. Ви згадували Єдиний туристичний реєстр. Так, пані Наталіє? Так оце прекрасний об'єкт публічного приватного партнерства.

ПОТУРАЄВ М.Р. Ні, пані Наталіє, зараз без дискусій, тому що часу у нас обмаль.

У мене є там піднята рука в Zoom. Хотіли би взяти коротке тільки єдине слово, що просили представники Асоціації готелів пані Ірина Сідлецька.

Будь ласка, пані Ірино.

СІДЛЕЦЬКА І. Дякую за можливість короткого слова.

Перш за все хочу подякувати Ігорю Петровичу за запрошення на сьогоднішнє виїзне засідання. На жаль, ми не змогли бути фізично, однак перша з моїх пропозицій стосується саме того, щоб повернутися до обговорення законопроекту про туристичну діяльність фізично, наживо у складі тих народних депутатів, які є дотичними.

Безпосередньо, Микито Руслановичу, звертаюся до вас, тому що ми як асоціація знаходимося дуже в гарному діалозі з органами виконавчої влади, і вони нас чують, вони знають ті пропозиції, які ми надавали в плані реформи щодо діяльності готельного сектору, однак все-таки ми бачимо певні відмінності і суперечності в законопроекті про туристичну діяльність. І розуміючи, що закон має вищу силу, ми просимо все-таки розглянути ті пропозиції, які ми надавали в письмовому вигляді, зокрема вони були

надіслані в червні вам, панові Дмитру Олександровичу, Євгенії Михайлівні, Ірині Мирославівні і Павлу Миколайовичу.

Наскільки ми бачимо, на сьогоднішній день ці пропозиції, навіть хоча би частина з них, найбільш критичних, а всього пропозицій було 18, не відображені у законопроекті. Розумію, що, можливо, були більш нагальні проблеми у державі, вони і є, тим не менше, якщо все-таки тринадцяте скликання має за мету прийняти цей важливий закон, я дуже прошу можливості фізичної зустрічі і розгляду тих пропозицій, які є критично важливими. Одна з них, одразу скажу вам, і ви про це чуєте зараз, це те, що у законопроекті про туристичну діяльність є дуже багато посилань на роботу Єдиного туристичного реєстру, а на сьогоднішній день він не є придатним до експлуатації і ми відчуваємо, що буде велика колізія, а саме готельна діяльність буде покладена на лопатки, якщо закон буде прийнятий, а ЄТР працювати не буде.

Я розумію, що є перехідний період, я все це розумію, тим не менш реалізація повноцінного ЄТР, який є дуже гарним інструментом для покращення статистики щодо діяльності туристичного сектору, але він не ідеальний, його потрібно відпрацювати і узгодити таким чином засади закону, які вимагають від готелів зокрема подавати всі дані для початку своєї діяльності. Ми не проти подавати свої дані в ЄТР, однак, якщо він не буде працювати, повторюсь, що це буде викликати певну колізію. І з точки зору бізнесу я дуже прошу розглянути ці критичні пропозиції найближчим часом, до того моменту, як він буде винесений в залу на голосування.

ПОТУРАЄВ М.Р. Пані Ірино, дякую вам дуже.

Я вам хочу сказати, що всі пропозиції, які надходили, розглядалися у профільному підкомітеті. Я, звичайно, підніму архів пропозицій. Мені цікаво ще раз передивитися. Але були дискусії, були голосування. Врешті голосування було комітетом Верховної Ради України профільним після

розгляду у підкомітеті. Наразі я не бачу підстав для перегляду висновків комітету, який, хочу вам сказати, двічі повертався до розгляду цього законопроекту. Але зі свого боку що я вам хочу сказати, що, звичайно, як ви звертаєтесь, я подивлюсь ще раз, я особисто подивлюсь ще раз на ваші пропозиції.

СІДЛЕЦЬКА І. Буду дуже вдячна.

ПОТУРАЄВ М.Р. Знову-таки звичайно, звичайно мета детінізації не може досягатися через, скажімо, коротше, курку різати не треба для того, щоб детінізувати яйця, які вона несе. А з іншого боку не думаю, що ми всі і ви зокрема згодні з тим, щоб птахоферма на тисячу курей працювала би в тіні. Але знову-таки це не сарказм, ви ж знаєте, що ми завжди уважно дивимось на всі пропозиції.

СІДЛЕЦЬКА І. Пане Микита Русланович, готова відповісти на всі ваші конкретні запитання.

ПОТУРАЄВ М.Р. Да, дякую, пані Ірино.

Ми переходимо далі до розгляду питань порядку денного.

СУШКО П.М. Ні, Микито Руслановичу, я ще підняв руку.

ПОТУРАЄВ М.Р. По цьому кластеру, Павло Миколайович?

СУШКО П.М. Да, да, по готелях.

ПОТУРАЄВ М.Р. Будь ласка, Павло Миколайович Сушко, будь ласка.

СУШКО П.М. Я також підтверджую, що там була проблема по готелях. І я колезі Дмитру Нальотову колись пересилав ці зауваження від готелів саме. Питання в тому, що з початком війни повномасштабної ми не поверталися, ну особисто я, по крайній мірі, так як і Закон про кіно у нас там часу знаходився, скажімо так, в столі і якісь питання вже були неактуальні, якісь актуальні, ми переглядали повністю. Ми будемо пропонувати до розгляду Закон про кінематограф. Але я тут не тому, що там "баба-яга проти", я цілком підтримую зміни по туризму і так далі. Але я особисто знаю проблемні питання від галузі туристичної саме по готелях. І деякі норми будуть трошки шкодити, а може і не трошки.

Я просто не пам'ятаю, які я пропозиції давав Дмитру. Я хотів би до них теж повернутися, до цих пропозицій, і окремо переговорити. Тому що пройшло багато часу і ми трошки випали з контексту стосовно от готельного бізнесу. Отака ситуація. Тому я би тут...

СІДЛЕЦЬКА І. Павле Миколайовичу, всі пропозиції з боку готелів...

(Шум у залі)

ПОТУРАЄВ М.Р. Колеги, я просив би... Пані Ірино... Я просив би зараз відключити мікрофони, тому що я намагаюся вести засідання комітету. І, вибачте, колеги, воно мені трошки заважає. Дякую за порозуміння.

Павло Миколайовичу, обов'язково повернемося. Хочу просто акцентувати вашу увагу на тому, що насправді ніхто не відставав. Дмитро Нальотов провів безліч засідань профільного підкомітету під час повномасштабного вторгнення. А також знову-таки ми двічі комітетом переглядали *(нерозбірливо)*, двічі вносили поправки. Так що я не можу сказати, що це закон, який пролежав у столі, а потім звідти якось вигулькнув, значить...

СУШКО П.М. Ні, мій закон пролежав.

ПОТУРАЄВ М.Р. І воєнний час... Значить, розглядався комітетом. Так само як, Павло Миколайовичу, коли ви продовжили роботу над Законом про кінематографією, над новою редакцією, провели купу засідань профільного підкомітету у частинах, в яких я мав честь брати, і повністю актуалізували, переглянули під сучасну ситуацію, і звичайно, ми ж підтримуємо, саме через це ми і підтримуємо повністю і закон, який ви ведете. Але знову-таки я погоджуюся з тим, що якщо є звернення, то треба подивитися, ми завжди до цього відкриті.

СУШКО П.М. Добре. Я ще раз кажу...

ПОТУРАЄВ М.Р. Павло Миколайовичу, закінчуєте.

СУШКО П.М. Я просто хочу сказати, що не мав змоги приймати участь у засіданнях підкомітету саме з цих питань, я просто конкретні мав пропозиції і конкретні мав зауваження. Я просто не впевнений, що вони прийняті були, тому щоб ми на комітеті там, скажімо так, до комітету вийшли підготовлені, може, ми з колегою одразу проговоримо це зауваження. Бо коли я почув пані Ірину, я згадав одразу про ту проблематику, яку я піднімав ще до початку повномасштабної війни, коли ми з Дмитром розмовляли.

Дякую.

ПОТУРАЄВ М.Р. Я просто хочу сказати, що ми проголосували, вже комітетом рішення прийнято. Але знову-таки переговорити ці проблеми, тому що якщо там вилізли якісь проблеми, які, може, ми не побачили...

СУШКО П.М. Я думаю, вони вирішені.

ПОТУРАЄВ М.Р. Голосування у нас було навесні.

Миколо Леонідовичу, будь ласка.

КНЯЖИЦЬКИЙ М.Л. В принципі, цей закон, справді, в комітеті ми над ним працювали досить довго. І там дійсно є досить багато суперечливих пунктів. Тому що з незрозумілих причин готелі не можуть займатися туристичною діяльністю, а туристичні фірми мати готелі. І таких абсурдних речей там є. І очевидно, ми все одно повернемося до того, щоб це виправляти. В принципі я пропонував це виправити ще під час засідання. Це там написано.

ПОТУРАЄВ М.Р. Ну да, це норма про виключеність з діяльності туристичних операторів, ну вона насправді існує зараз, бо зараз так працюють туристичні оператори. Тобто це не новела, це збереження старої норми, яку, можливо, можна було би поміняти. У нас було декілька дискусій на цю тему, можемо провести ще одну насправді. Проблема в тому, що українська податкова архітектура відрізняється від податкової архітектури інших країн. Туристичному оператору, значить, норма про виключеність з діяльності існує не лише в Україні, не лише. Сенсу в цьому не бачу ні я, ні Дмитро Нальотов, ніхто. Проблема в тому, що це особливість податкової архітектури. Проблема в тому, що сформувати той фонд страховий по суті для того, щоб люди знову, як колись, не сиділи з дітьми, з немовлятами на полах в аеропортах Стамбулу чи якоїсь Хургади і так далі, чекаючи по дві-три доби, поки держава з власного карману, тобто за рахунок кожного з нас, з наших податків не заплатить за літак, щоб забрати цих людей, яких, я вибачаюся за непарламентаризм, намахав туристичний оператор і залишив їх там, де вони відпочивали, добре, якщо хоч відпочили, а не одразу кинув, так

от, щоб такого не було, а ми всі з вами бачили цих випадків не один, не два, не п'ять і навіть не десяток за роки незалежності України, закон формує такий страховий фонд гарантійний. Так от, ця норма, на жаль, цього стосується, тому що цей фонд формується з відрахувань від діяльності туристичного оператора. Проблема в тому, що наша податкова система, ми це проговорювали просто, я чому так професійно, прямо як голова профільного підкомітету, чому я так професійно зараз коментую? Тому що у нас були зустрічі в тому числі з туристичними операторами.

Проблема в тому, що якщо ми дозволимо їм, умовно кажучи, на *(не чути)*... ліцензії вести і діяльність туроператора, і готелі, і ресторани, і кораблики, як на Бакоті ми сьогодні бачили, туристичні кораблики... О! Клас! *(Не чути)*... Одна проблема: податкова не надає даних ДАРТ у такому розрізі, щоб ДАРТ бачив, що від туроператорської діяльності вони заробили, умовно кажучи, 10 мільйонів гривень, ну там не 10, там були мільярди, тому що ми про великі кажемо, значить, 10 мільйонів гривень, 5 відсотків вони мають перевести в цей страховий фонд, а все решта - оренда кораблика, який їм належить, готелю на Бакоті, який вони збудували, щось там ще – нас не цікавить, ДАРТ каже, що їх не цікавить, взагалі вони до цього відношення не мають. Так от проблема рівно не в Законі про туризм, не в Нальотові, не в комусь іншому, проблема в тому, що податкова, і я про це консультувався з нашим колегою паном Данилом Гетманцевим, який відповідає за цю сферу, який не є ворогом туристичної сфери, він каже: "Так, неможливо виокремити це". Можна було би в ДАРТі створити такий фінансовий департамент, але хто ж їм дасть такі гроші? Не те, що під час війни, а й після. Ну тому що фактично тоді у пані Наталі має сісти такий собі відділ розміром з департамент хороший міністерський, який буде займатися фінансовою діяльністю туристичних операторів. Тоді в принципі це можливо. Тільки ну хто нам це дасть зробити?

Безумовно, Миколо Леонідовичу, знову-таки, я готовий до цього повернутися, у нас були з цього приводу контактні зустрічі з представниками індустрії, тому що ну ви ж знаєте, що я зажди намагаюсь врахувати по максимуму інтереси бізнесу, тому що я вважаю, що діяльність законодавця має допомагати бізнесу, а не надягати бізнесу на голови якісь там правила. Наразі, наразі проблема виглядає от саме таким чином. Якщо ми знайдемо разом інше рішення разом з Дмитром Нальотовим, переконаний, це будуть всі тільки вітати.

КНЯЖИЦЬКИЙ М.Л. Микито Руслановичу, знову ж таки, щоб великі дебати не влаштовувати, але все ж таки, це ви кажете, якщо турфірма хоче відкрити готель, а якщо готель хоче відкрити турфірму? Але немає права це зробити, то він навпаки недоплачує, організовуючи якісь туристичні акції, і не може отримати ліцензію.

Але тут питання в іншому. От там є пані Ірина, пані Ірина у нас зверталася до якихось конкретних депутатів, якби пані Ірина звернулася до всіх членів нашого комітету, або ну не пані Ірина, а асоціація, то очевидно, що ми могли б розглянути ці пропозиції і якось приділити їм увагу, тому що в комітеті є більше депутатів ніж асоціація назвала. Бо є певною мірою абсурдним, якщо ми приймаємо закон, а профільна асоціація його не підтримує. Тут є суперечність. Чому не спробувати врахувати їхні пропозиції? Нехай би подали ще раз і ми би на них подивилися.

СУШКО П.М. Можна мені теж додати?

ПОТУРАЄВ М.Р. Так, Павле Миколайовичу, будь ласка.

СУШКО П.М. Скажіть, будь ласка, а в нас, я не так глибоко в темі як пан голова, але все ж таки: а держава щось дає туроператорам, приватному

бізнесу по готелях чи як? Тому що якщо ціла цоввка регулює питання діяльності, окрім податкової, так, от підприємців, то що держава, чим допомагає, от питання, що вона так регулює?

ПОТУРАЄВ М.Р. Я думаю, Павле Миколайовичу, що ми можемо з цим всі разом розібратися, що держава...

СУШКО П.М. Ну, наприклад. Я просто наприклад. Наприклад, є аграрії, підприємства, є система ДАРТ, де вони реєструються, і там, коли починається посівна, раз, і держава дає безкоштовні добрива чи насіння якесь, або якийсь грант дає, щоб, можливо, відкрити якісь там теплиці і так далі, то є аграрна галузь, вона регулюється окремо, але і допомагає і щось створює для аграріїв.

Так я і питаю, якщо зараз такий супротив пішов від асоціації, що є якась політика окремої цоввки, то що вона дає, ця цоввка? Ну, наприклад, Держкіно. Держкіно дає гранти, дає допомогу, є підтримка. Що дає туристична наша агенція приватному бізнесу, що вони зараз регулюють і хочуть зарегулювати це питання, що такий супротив іде від асоціації? Це перше питання. Можна отримати відповідь на нього?

ПОТУРАЄВ М.Р. А друге?

СУШКО П.М. А друге питання – питання прифронтових територій. Я чому згадав і сказав, що я трошки випав з контексту стосовно, скажімо так, до повномасштабного вторгнення це було одне питання, а друге – це повномасштабна війна. І я скажу на прикладі тих самих аграріїв, просто ви приводили підприємства як приклад, я привожу вам теж приклад. Елементарна ситуація – розміщення на полях фермерів фортифікаційних споруд. Вони розміщені скрізь по всій території. І сьогодні аграрії сплячують

податки за ту територію, за ті поля, які вони не використовують практично, або там засмічення мінами і так далі. Але от питання фортифікацій. І от податкова, я проводив нараду з податковою, вони кажуть: нехай вони доводять, зроблять проектно-кошторисну документацію, приватний бізнес, і доведуть, що там є фортифікація. Деякі там таємні документи і так далі.

Я до чого веду? Що коли якісь рішення приймаються, то треба окремо зараз сьогодні приймати рішення ще й по прифронтових територіях. Зараз створюються окремі асоціації прифронтових територій, областей, громад і так далі.

Дуже багато туристичного бізнесу, я думаю, що він впав, ви знаєте, він просто впав після COVID-19, а зараз під час війни він просто не існує, мені здається. Чесно кажучи, біля мого дому відкрилась туристична агенція, я вчора побачив і думаю: невже вже щось відновлюється?. Тобто чи є зараз взагалі туристичний бізнес? І як враховуються ці питання, викликані війною?

І наостанок скажу, що я особисто знаю підприємців з туристичного бізнесу, які просто втратили на Харківщині, в Харкові купу готелів, які просто побиті. Дивіться нас готелі, давайте так, от був приватний бізнес, який брав апартamenti, будував, викупував квартири, там будував готелі маленькі, смарти. Да? І після прильотів вони ніяк не відновлюються. Тобто або побудували нові готелі... Держава може компенсувати, якщо квартира постраждала або будинок приватний. А якщо це бізнес, то держава нічого не відшкодовує.

Як тут враховані ці питання стосовно саме прифронтових територій? І я як депутат від Харківщини, от мене особисто це цікавить. І я дякую, що сьогодні є можливість проговорити це. Я ще раз кажу, я підтримую будь-який розвиток туризму і так далі. Але от чи враховані ці питання чи не враховані?

І я би з радістю допоміг колезі Нальотову, щоб на комітеті у нас не було ніякого супротиву, а навпаки ми спільно працювали.

Я пані Ірині хочу сказати. Пані Ірино, зв'яжіться з моєю помічницею і я вас з'єднаю з конкретними людьми з Харківщини, які працюють в цій сфері, щоб вони теж доєдналися, і ви знали проблеми тих регіонів, щоб ми могли врахувати і їхні потреби і проблеми.

Пане голово, хотів би, якщо можна, отримати відповідь на питання, може, від агенції, от пані, як допомагає, що є і чи враховані питання прифронтових територій?

ПОТУРАЄВ М.Р. Да, я якраз пані Наталі хотів передати мікрофон. Будь ласка, пані Наталія.

ТАБАКА Н.М. Дуже дякую.

Перш за все держава не зарегульовує, а дерегульовує, власне цей закон про дерегуляцію. Так, у нас немає прямої фінансової підтримки у вигляді, не знаю, сертифікатів і чеків на якусь певну конкретну підтримку, але дороги, вся інфраструктура довкола тих чи інших суб'єктів господарювання з туристичного сектору – це те, що держава робить і продовжує робити навіть в умовах війни. Це також суттєво полегшує життя для і готелів, і для тих, хто надає послуги туристичні.

Ми і з комітетом, і зі стейкхолдерами готові бути тими, хто допомагає розуміти проблеми і знаходити рішення, але насправді прийняття цього закону відтягувати далі, це тим самим також стопити галузь, стопити можливість отримувати в тому числі фінансову підтримку, в тому числі рух зі сталого розвитку, такий як ми декларували перед Європейським Союзом на нашому євроінтеграційному шляху.

І приклад ще, туризм вмер чи не вмер. У нас збільшуються заявки на ліценції туроператорської діяльності, у нас з'являються нові інвестиційні туристичні проекти. І під час свого виступу я забула згадати трек, з яким ми їздили всі разом з Міністерством культури, проєкт першого історичного

готелю, відновлення пам'ятки архітектури Палац Лянцкоронських-Жевуських, це буде перший історичний готель, інвестиція у 15 мільйонів доларів, якщо я не помиляюся. Інфраструктура гірськолижна також із суттєвими цифрами інвестицій, тому...

СУШКО П.М. Можна мені просто конкретні відповіді і все. Я просто хочу почути, чи є допомога від держави...

ПОТУРАЄВ М.Р. Павло Миколайович, я хотів би сказати, що якщо ми зараз будемо заглиблюватися у деталі, я пропоную провести нараду в Києві. Пані Наталя там, ви там, я там, всі там. У нас просто сьогодні є ще робота, не тільки це засідання, у нас більша програма, ось в чому справа.

СУШКО П.М. Я ж запитав, чи є регламент. Ви кажете: "Більше на обговоренні зосереджуємося".

ПОТУРАЄВ М.Р. Ми доволі вже часу витратили. Тут місцеве самоврядування, людям повертатися у свої ОТГ. Павло Миколайович, ну в сенсі? У нас є ще кого тут зараз заслухати? Я просив би...

СУШКО П.М. Одне питання.

ПОТУРАЄВ М.Р. Яке питання?

СУШКО П.М. Питання: чи враховані проблемні питання прифронтових територій у цьому законопроекті? Чи враховані питання бойових дій зараз і так далі?

ПОТУРАЄВ М.Р. В діяльності ДАРТ?

СУШКО П.М. У законопроекті.

ПОТУРАЄВ М.Р. У законопроекті це врахувати неможливо. Законопроект про туризм. Жодних пропозицій не надходило. Якщо хтось їх напрацює, будемо розглядати їх окремим законопроектом.

СУШКО П.М. То не враховано, так?

ПОТУРАЄВ М.Р. Зараз репліка Миколи Леонідовича Княжицького. Будь ласка.

КНЯЖИЦЬКИЙ М.Л. Павле, я вам відповім. Не враховано і не могло бути враховано, тому що перше читання було 2021 року. У цьому законопроекті не враховано те, що російські фірми не можуть працювати в Україні, те, що фірми іноземні, які видають себе за російські, а такі є, не можуть працювати в Україні. Тому коли його виносили, нам треба було швидко-швидко, тому що у законі треба прийняти багато важливих пунктів. Там не враховано дуже багато, бо у 2021 році ми не могли врахувати, де у нас будуть прифронтові території, які є зараз.

СУШКО П.М. Звичайно. Тому я і кажу, пане Микито...

ПОТУРАЄВ М.Р. У нас жодний бізнес російський працювати не може.

Давайте так, колеги, я зараз трошки резюмую. Не хотілося б це виносити на загал, але доведеться це сказати. Я чудово і поіменно знаю тих, хто торпедує прийняття цього закону, тому що не хочуть виходити з тіні на світло, не хочуть платити місцевому самоврядуванню ні копійки, не хочуть платити в фонд гарантування, хочуть, щоб люди залишалися сидіти на полах

в аеропортах. Я знаю ті компанії, і це компанії з багатомільйонними доларовими оборотами. Я знаю, хто ходить зараз і лобіює, щоб цей закон не потрапив у зал, і я знаю ці готелі... *(Шум у залі)* Ні, вони жодного не хочуть, тому що вони не хочуть платити ні турзбір місцевому самоврядуванню, ні податок, ні створювати гарантійні фонди. І зараз от вся ця розмова - це розмова про те, що "давай іще раз його відкладемо, а давайте от ще почекаємо, а давайте ще реєстр почекаємо, а давайте ще почекаємо, а давайте, а давайте почекаємо, поки Путін здохне". Ні! Так не... Ні! Не поганий!

Значить, Миколо Леонідовичу, у вашої фракції, у вашої фракції є можливість. Миколо Леонідовичу, ми повернулися... *(Шум у залі)* Прекрасно, нехай лобісти... Ні, я буду радий, ні, я хочу, ні, Миколо Леонідовичу, ви просто помиляєтесь. Колеги, ви просто помиляєтесь, а лобістів...

КНЯЖИЦЬКИЙ М.Л. *(Без мікрофону)*

ПОТУРАЄВ М.Р. Та ми двічі, ми двічі переглядали висновок до другого. Миколо Леонідовичу, ми двічі висновок переглядали зараз. До другого читання ми голосували навесні. Та причому тут перше читання? Миколо Леонідовичу, ви що? Ну! Миколо Леонідовичу, до війни, 2020 рік, 2021-й, так, вибачте, за ковід. Миколо Леонідовичу, вносили...

КНЯЖИЦЬКИЙ М.Л. *(Без мікрофону)*

ПОТУРАЄВ М.Р. Слухайте, Миколо Леонідовичу, ну будь ласка.

СІДЛЕЦЬКА І. Микито Руслановичу, ви мені не давали слово, тому я мовчу, але, тим не менше, хочу сказати, що і до першого читання ми подавали свої правки...

ПОТУРАЄВ М.Р. Двічі комітет повертався! Двічі готував у 2025 році! Саме тому, що враховувались, саме тому, що враховувались. І я тарганів, і я тарганів, які не хочуть дбати про українців і платити податки, я їх виведу на світ, виведу, під якими би організаціями лобістськими вони б не ховалися. Я потягну цей закон на друге читання саме, саме таким чином, щоб з-під цього килима таргани полізли би на світ.

Зараз хочу надати слово пані Ганні Гаврилів, яка практично працює над тим, щоб Хмельниччина...

СУШКО П.М. Народний депутат ще хоче репліку, Микито Руслановичу.

ПОТУРАЄВ М.Р. Ні, немає репліки. *(Шум у залі)*

Будь ласка, пані Ганно. Чи є ще з нами пані Ганна? Будь ласка, сюди, до нас.

СУШКО П.М. Микито Руслановичу, я хочу сказати як народний депутат, я слухав... Ну, почекайте, це вже неповага до колег з комітету. Я не сказав... Пане Микито, я просто мушу відреагувати на ваш спіч. Дасте мені слово? Бо ви сказали, що таргани мають полізти і так далі і прирівняли до...

ПОТУРАЄВ М.Р. Павле Миколайовичу, я вас згадував, що ви реагуєте на мій спіч?

СУШКО П.М. Ні, просто я підняв питання, коли ви вже переходили. Виходить, що я загальмував зараз законопроект. Я ще раз хочу сказати, що... Я маю відреагувати.

ПОТУРАЄВ М.Р. ... *(нерозбірливо)* у гальмуванні законопроекту.

СУШКО П.М. Я маю відреагувати і сказати конкретно – питання прифронтових територій мене саме цікавить, розумієте? Щоб ви просто...

ПОТУРАЄВ М.Р. Павле Миколайовичу, як ви бачите, щоб були відображені прифронтові території в законопроекті, який не має відношення до відновлення? Яке до відновлення має відношення законопроект про туризм? Це про галузь, це про бізнес.

СУШКО П.М. Ви не нервуйте, не нервуйте. Я кажу ще раз, ніхто не збиває законопроект. Я просто хочу сказати на комітеті, що потрібно врахувати питання проблем прифронтових територій, і все.

ПОТУРАЄВ М.Р. Ми проведемо з цього приводу ще одну якусь нараду про новий якийсь законопроект, не про цей.

Будь ласка, я хотів би пані Ганні передати слово.

Колеги, колеги! Так, будь ласка.

КНЯЖИЦЬКИЙ М.Л. Ніхто не збиває законопроект. Ми тут не в театрі, не в виставі і не в (як це там, де тарганів виводять?), не в санстанції, не в санепідстанції. Ми всі зацікавлені, щоб законопроект був прийнятий, щоб він працював, але оскільки він готувався у 2021 році, пропозиція полягає в тому, щоб зробити, нехай його приймають, немає питань, ми ж його не гальмуємо, ми просто кажемо, що у нього дуже багато недоліків, тому що

готувався він поспіхом і не фахово і неякісно нашим комітетом, бо взяли за основу те, що було у 2021 році, де багато було корисних і важливих речей, і давайте ми їх приймемо. Але отримаємо пропозиції від асоціацій, врахуємо те, що ми зараз в умовах агресії, обмежимо російський вплив і другим законом, змінами до цього, швидко приймемо і пообіцяємо, що будемо співпрацювати з Асоціацією і з туроператорами. І це абсолютно нормально, ніхто і нічого іншого не пропонує.

ПОТУРАЄВ М.Р. За що я вас, Микола Леонідович, люблю, починаючи за 2000 року, це за конструктивність. Ну конечно я вашу пропозицію підтримую! Як я можу її не підтримати?

Пані Ганно, будь ласка.

ГАВРИЛІВ Г.М. Добрий день! Ганна Гаврилів, "Спадщина.UA" і "Палац Розділ".

(Нерозбірливо) ... пан Ігор Марчук сьогодні з конкретного питання, ми без води, Закон "Про публічно-приватне партнерство", тема: "Культурна спадщина і туризм". У мене є 5 хвилин, мене попросили засвітити, дати коментар як фахівця з культурної спадщини та реальні речі, тому я *(нерозбірливо)*. Я можу озвучити, правильно? Нотатки.

Маленький вступ. "Спадщина.UA" це ініціатива українців, які займаються збереженням і відновленням культурної спадщини, а від останньої фрази "на засадах економічної ефективності". Тому що *(нерозбірливо)* у фейсбуці, перепрошую, нічого не означають, об'єкт має працювати в довгостроковій перспективі. Тому у нас з'являються благодійні асоціації, ми працюємо з об'єктами комунальної і державної форми власності. Натомість останнім часом працюємо з суб'єктами приватними. Зараз формуються осередок приватної культурної спадщини. Наразі ми до нього

долучені, ми його теж формуємо. Ми переконуємо громади, що це правильний шлях як інструмент на рівні з ППП.

Тому про ППП. Ми, власне, мали досвід і благодійних порядків і майже мали концесію спадщини, і маємо зараз некомерційну оренду комунальної власності, і маємо приватної, до речі. Тому тут, в принципі, трошки орієнтуємося і можемо коментувати.

Тому по цьому закону. Пункт перший. Двоетапна процедура. Класна штука, є нюанс по суті. Тобто коли буде ця процедура і будуть об'єкти, якщо будуть об'єкти культурної спадщини комунальної власності, то власне критерій відбору, то що буде? Перше. Якщо є два і більше бажаючих на той і самий палац? Як ми відбираємо?

Друге. А хто власне відбирає? Тому що треба розуміти, що одне діло особисті симпатії, одне діло публічні, а друге ефективність. І тому, напевно, чи будуть готові органи влади, управлінці чи ті, які будуть в комісіях приймати рішення, достатньо фахові, щоб приймати об'єктивно корисне рішення для цього об'єкта культурної спадщини? Тобто чи достатньо компетентна експертна команда, яка буде оцінювати цю заявку?

Друге, дуже важливе. Чи матимуть пріоритет при цій заявці ті, хто вже вклалися? Що я маю на увазі? Наприклад, у Сколе є Палац Гредлів (говоримо прикладами, так?), це об'єкт комунальної власності, який у довгостроковій оренді державного заповідника "Сколівські Бескиди", а має донора. Тут сьогодні згадувалося вже про об'єкти ПЗФ, це об'єкт ПЗФ і має успішного донора, це є Франкфуртське зоологічне товариство. Франкфуртське зоологічне товариство вклало 400 тисяч євро у реставрацію даху цієї будівлі. Якщо, наприклад, я просто говорю умовно, якщо раптом цей об'єкт ініціює, ви казали, що ініціатором може бути громада, правильно, тобто власник, якщо ініціює громада, я просто говорю це не конкретно про цей проект, а просто як про кейс, то чи той донор, який вклав шалені гроші і 5 років праці, цей проект матиме пріоритетне право чи не матиме? Тому це теж можна

врахувати, бо є закон, є нормативно-підзаконні акти, це просто треба врахувати.

Друге. Якщо приватний партнер не виконує зобов'язання, то одне. Ми погані. Я виступаю зі сторони приватного інвестора, так? А якщо зобов'язання не виконує орган місцевої влади? То треба розуміти, що (*нерозбірливо*), то є за що сварити інвестора і як на нього впливати. Ліквідували угоду. А як впливати, якщо є нюанси з боку органів влади? Чому я це говорю? Бо я цю історію мала. Наприклад, є в Україні попередній формат приватно-публічного партнерства, це є концесія, два варіанти концесії – це є об'єкт (*нерозбірливо*) власності (*нерозбірливо*)... Років 10 тому вони обоє були віддані у концесію і концесія не була успішно реалізована. Не можу сказати, що винні власне самі концесіонери, але власне це були негативні історії двох концесіонерів і вони постраждали, а об'єкти є не виконані. І власне питання в іншому: як працюють методи контролю? Людина, концесіонер, знайшла гроші, два роки вкладала

угоду концесії, це формат публічного партнерства, а потім не змогла втілити, увага, свої настрої, бо: а) боялася, що до сьогодні, от попередня історія, і це теж робота з попередньої історії, з попередньою стратегією і з попереднім досвідом, який поки він негативний, люди бояться давати свої гроші і ресурси державні, ну це є окрема історія, робота з свідомістю людською, і треба хороший кейс. Власне, люди, вони боялися, тому що концесія до сьогодні була в ручному управлінні і договір не працював. Тому це друга історія. Це я веду до того, ви на мене не смійтеся, я просто хочу, я просто піднімаю це питання, щоб засвітити, жодної критики. Просто є речі, на які може (*нерозбірливо*) громада, так?

Так, проблеми реальних коштів. Дійсно, якщо ми робимо внески так само нематеріальні, людські, фахові і так далі, як ми їх обліковуємо? Я розумію, обладнання можна облікувати, це просто моя пропозиція, рекомендація на дальше, як ми обліковуємо людський капітал, як це

виходить. Чому я це питаю, про ці нематеріальні ресурси? Тому що ви розумієте, що в складі культурної спадщини є *(нерозбірливо)* Це дуже специфічний продукт, який дуже багатогранний, дуже складний, який, мало хто вірить, це є важка сфера. І часто в цій сфері одна правильна людина може створити більше, одна людина з енергією, ніж величезні фінансові ресурси, тому що спадщина працює тоді, коли переступаєш поріг. І є купа проектів і у великих містах, і в малих громадах, куди вкладені великі кошти донорські, починаючи з місцевих бюджетів до державного, коли є реставрація на десятки мільйонів гривень, а об'єкт є мертвий. Це, по-моєму, наша історія. Ми хочемо масовості, ми хочемо людського потоку і так далі. Так?

Третє. Як обліковувати внески? Цього я не знаю. Можливо, я щось пропустила, але внески можуть бути в кошторис, а внески можуть бути іншої форми. Бо в Україні, ви знаєте, та сама робота виконана в господарський спосіб, та сама робота виконана по кошторису, це є в три рази ціна. А ми ж не хочемо втратити тих інвесторів, які можуть господарським способом, але насправду інколи чи не гірше ніж по кошторису. Я просто говорю, це теж досить реально.

Реєстр пам'яток. Якщо ми бачимо, що дійсно буде підтримка об'єктів культурної спадщини в рамках ДПП, а є історичні будівлі, які не мають статусу пам'ятки, і насправді для інвестора, мецената відсутність статусу пам'ятки є легшим, легше дихати і менше проблем. І насправду, не завжди статус пам'ятки дорівнює охороні, тому що добрий господар зробить хорошу реставрацію і без паперів, а поганий господар з паперами зробить погану реставрацію. Такі зразки ми теж знаємо.

Третє. Диференціація. Тут треба диференціацію, якщо об'єкти стратегічні, то одне діло, а якщо є простіші, то дійсно це хороша історія. Питання: а на ДПП можуть йти центральні об'єкти? Чи може Софія Київська бути ДПП? Чи може Печерська Лавра бути ДПП? Я утрирую. *(Нерозбірливо)*

Це просто питання, які до обговорення ... *(нерозбірливо)* немає правил. Те, що сказав пан Княжицький, дійсно, і коли ми говоримо про ... *(нерозбірливо)*, це може бути *(нерозбірливо)*, інші форми ефективності, які теж працюють.

Маленький ще нюанс. Про ... *(нерозбірливо)*. Я так розумію, що по 5 мільйонів євро, то порогу закупівлі стосуються всіх проектів, які ідуть по ДПП. Але якщо це проект по ... *(нерозбірливо)*, 5 мільйонів це є смішні гроші. Якщо це є спадщина, то для спадщини 100 тисяч доларів вже великі гроші.

Ми теж любимо легку історію, але я просто пропоную додаткові інструменти захисту цих ідей і цих проектів від недобросовісних гравців, бо вони будуть існувати.

І проблема адмінресурсу. Знайдуся гроші ... *(нерозбірливо)* у нас інші запити. Якщо цей закон ДПП, якщо ДАРТ, якщо всі інші структури, і я знаю всіх людей, щиро хочуть штовхнути культурну спадщину, у нас є третя проблема: у нас немає в країні кому цією спадщиною управляти. І тому якщо зараз піде поштовх і, умовно, зараз появиться ДПП, зараз появиться Український фонд культурної спадщини, той що зараз на ... *(нерозбірливо)* засвідчений, інші ініціативи, закордонні донори, які і до нас звертаються, і до вас звертаються, то наступить момент, що об'єкт відремонтували, об'єкт зробили, об'єкт стоїть мертвим, тому що немає ефективного фахівця, їх треба вирощувати на місцях.

І власне, якщо ми говоримо, то окремо є теорія, окрема практика, окремо є кейс, і коли ми з Наталкою їхали на ... *(нерозбірливо)* готувався власне від регіону каталог

наших друзів з кількох міністерств, зокрема і Мінрегіону, шукали для них інші пропозиції. І оскільки інші пропозиції не прийнялися, але ми почали... Тому ми почали. Ми дружимо зі всіма, маємо багато друзів, і ми дуже хочемо підтримати культурну спадщину України і дати їй шанс. І ми

почали формувати проекти, збирати проекти, які є класні, які уже готові до ДПП. І серед них була Тустань, серед них був і палац Гредлів, серед них була франківська "Килимарка", *(нерозбірливо)*, є об'єкти цікаві на Чернігівщині, і це Акім Галімов, це *(нерозбірливо)*, і наш на Чернігівщині *(нерозбірливо)* речі. І ми почали збирати. І тут така примітивна штука. Якщо вам буде цікаво, бо кажу, пора переходити до практики. Якщо ми говоримо про цю історію, то отут за QR-кодом ми збираємо, і це одна база даних, всі класні проекти по культурній спадщині України, які заслуговують на ДПП, які мають нормальну документацію, які мають нормальну правоустановчу, технічну, реєстраційну документацію, ми давали команду, працюють, і які не ризиковані, пристойні і вартують бути першими на ДПП. Ми тут її лишимо, якщо хтось захоче, то, якщо є органи влади, то маєте з чим працювати, тут є громади, то можете доєднуватися, бо це потім розходиться по всіх донорах *(не чути)*...

І насправду я, будучи представником приватної власності і волонтерських ініціативи, я вважаю, що держава нам зараз дає багато.

Дякую дуже.

ПОТУРАЄВ М.Р. Дякую.

Колеги, хотілося би зараз надати слово пану...

Ремарочку? Да, будь ласка, пане Ігорю.

МАРЧУК І.П. Дуже коротко. Дивіться, всі слушні запитання, на всі запитання є відповіді. Щоб зараз не втрачати час, ми після засідання з вами проговоримо.

ПОТУРАЄВ М.Р. Я би хотів, пані Ганно, бо запитання були цікаві і вони стосувалися як комітету пана Ігоря, так і нашого комітету.

Ми просили би якось у будь-якій довільній формі нам їх дати, нам цікаво було б самим їх подивитися, бо цікаво було вас слухатит, правда, я також відволікся, але дуже цікаво було б їх послухати і запитання слухні. Тому безперечно, я думаю, що Ігор Петрович змодерує, щоб ми отримали від вас ці запитання і змогли б разом відпрацювати.

Колеги, зараз би хотів запросити до слова пана Сергія Мазура. Власне, хто такий пан Сергій? Ми йому завдячуємо тим, що ми тут зараз знаходимося, тому що саме він створив цей унікальний простір, тому що він вірить у власне місто і тому що він розуміє, що в Кам'янці має бути такий простір, де от настільки цікаво і от просто надихаюче проводити, нехай навіть емоційні такі наради, як у нас сьогодні, тим не менше.

Пане Сергію, будь ласка. От скажіть, я в принципі розумію, чому ви вкладаєте гроші в рідне місто, але хотілося б і від вас почути.

МАЗУР С. Не знаю, чи я скажу зараз тут щось дуже розумне. Дякую вам за нагоду брати участь у поважному зібранні, побачити зсередини ваші дебати. Було гаряче.

Вітаю вас на нашій землі рідній. Будинок готували дуже довго, надихнув нас (*нерозбірливо*) це знаменитий дім над водоспадом, і ми вирішили зробити такий рімейк. Чому би ні? Тим більше, це власне так воно і є, і у нас була така ідея, що в цьому місці, де були очисні споруди, де похоронені військові, (*нерозбірливо*), тут були очисні споруди, величезний смітник, ми довго розчищали і вирішили побудувати щось гарне в цьому місці, саме в цьому місці, де би збиралася така спільнота, яка кохає цей край, кохає свою країну, яка думає про майбутнє, про майбутнє в першу чергу дітей наших, тому що ну навряд чи ми з цього будемо щось зараз заробляти. Можливо, вже діти наші. І це місце має дарувати комусь, кожен має приїхати з Кам'янця з величезним багажем емоцій.

Ми зараз приводимо трохи місто до *(нерозбірливо)*. Але Кам'янеччина - це величезний історичний регіон, просто величезний історичний масив, яке ви тут за місяць не обійдете. Це старовинні маєтки, старовинні замки, які напевно ніхто з вас ніколи й не бачив навіть, дуже багато історичної спадщини, яка заслуговує уваги, млини на наших ріках, які ще збереглися, яких була неймовірна кількість, але, на жаль, втратили їх. Багато фортифікацій, які потребують також уваги, вони руйнуються від снігу, від дерев. І немаловажно, щоб бізнес приходив, вкладав гроші в це, розчищав і залишав цей спадок для нащадків.

Тому я бажаю вам всім, щоб збулися ваші мрії, тому що в цьому місці, коли ми вже запустимо цей об'єкт повністю так, як ми задумали, ми ще поки нікому нічого не говоримо, але це буде місце для творчих людей, для людей, які будуть приїжджати сюди, споглядати на це місто, хотіти залишатися тут, вкладати сюди кошти, інвестувати сюди і розвивати, тому що ходимо усі тут по золоту. П'ятки постирали вже, але гроші щось в іншому місці. *(Сміх)* Тому давайте спільно зробимо так, щоб вони тут залишалися. Дякую вам.

ПОТУРАЄВ М.Р. Колеги, я вам дуже дякую за дуже продуктивну розмову. Іноді вона була може з мого боку надто емоційною, за що я приношу вибачення, якщо щось, але справді хотілося б, щоб закони не стримували, а сприяли розвитку. І справді хотілося б, щоб всі люди, які в Україні працюють, вони би з довірою і з повагою один до одного відносилися. Щоб бізнес сплачував податки співмірні, а не надвисокі, щоб місцева влада ішла назустріч бізнесу, але щоб і бізнес віддячував би місцевій владі у вигляді місцевих зборів. Бо без довіри не буде у нас розвитку держави. На довірі ми витримали 2022 рік. Ми ж довели, що ми можемо один одному вірити. Давайте так далі і робити.

Звичайно, звичайно, що ми маємо думати, сидячи тут, в мирному Кам'янці, завдяки щоденному подвигу Збройних Сил України, ми маємо

звичайно думати про прифронтові території, про які нагадав Павло Миколайович Сушко. Не знаю, чи можна в кожному законі відобразити проблему тих, хто щоденно втрачає все під російськими КАБами, ракетами, але це точно має бути постійний фокус нашої уваги.

Тому я переконаний, і я вже бачив це, і ми всі з вами бачили, що тут вже є люди, які інвестують і в Бакоту, і навколо Бакоти, і в Хмельниччині, і з моєї рідної Січеславщини, яка вже страждає, яка вже несе втрати. На жаль, ворог вже на кордоні і в інших областях.

І це прекрасно! Це приклад нашої солідарності, приклад того, що ми ворога точно утримаємо і все відбудуємо, і повернемо все, що у нас ворог тимчасово заграбастав. Так воно і буде. Єдине, що держава зараз зобов'язана робити, зобов'язана, то це дати можливість українцям працювати і робити свою рідну країну сильнішою і міцнішою.

На цьому я, власне, свій виступ закінчую і з задоволенням ще раз теж для закінчення передаю слово меру Кам'янця-Подільського, щоб вже остаточно ми поставили в нашому зібранні сьогодні крапку.

Щоб він нам нагадав, що трошки гості вже, що хозяевам трошки набридли гості. *(Сміх)*

ПОСІТКО М.В. Я надзвичайно вдячний за таку конструктивну дискусію. Дійсно було дуже багато піднято важливих питань. І саме в процесі такої дискусії, палкої, гарячої, я впевнений, народжується істина. І всі ми дуже хочемо як держава, як громада і як бізнес, як громадянське суспільство отримувати результати. А для Кам'янця-Подільського це особливо важливо: галузь туризму, публічно-приватне партнерство – дійсно ми розуміємо, що це є нашою перспективою. Бо в умовах війни і після воєнного часу для нас звичайно важко утримувати ту спадщину, яку ми отримали від наших предків, і передати її нашим нащадкам, наступним поколінням. Тому дякую вам за це.

На сьогодні це закінчується офіційна частина, але все-таки запрошую вас на неофіційну частину, де нас очкують гарні такі неформальні дискусії. Дякую.

ПОТУРАЄВ М.Р. Дякую.

СУШКО П.М. Микито Руслановичу!

ПОТУРАЄВ М.Р. Павло Миколайович, будь ласка.

СУШКО П.М. Я хотів уточнити, чи мали ви на увазі депутатів у зговорі з кимось, які "збивають" закон, чи все ж таки ні. От я хочу це прояснити, щоб ми завершили засідання без недомовленостей.

ПОТУРАЄВ М.Р. Павле Миколайовичу, я не мав на увазі депутатів, які у зговорі з кимось збивають закони. Я ж не НАБУ і не САП. Як тільки НАБУ і САП таких депутатів знаходить, вони опиняються за ґратами, де їм і місце. Я знаю всіх колег з нашого комітету, з комітету Ігоря Петровича, це прекрасні, чесні, ціннісні люди, нічого подібного з нами і з нашими колегами, з нашими найближчими друзями бути в житті не може. Просто, Павле Миколайовичу, я здивований, що ви взагалі так могли подумати, ми ж один одного знаємо не перший день. Це просто не про наш комітет і ніколи не буде про наш комітет.

СУШКО П.М. Дякую.

ПОТУРАЄВ М.Р. Ми можемо сваритися, але щоб ми когось образили чи в когось щось вкрали, та ви що! Ніколи такого не буде.

Все! На цьому засідання комітету оголошую закритим.

